

NAŠ TOVARIŠ TV 15

Št. 2 19. januarja 1978 Leto XVI

Glasilo Zveze združenj borcev NOV in Zveze rezervnih vojaških starešin Slovenije

Glavni in odgovorni urednik:
SILVO TERŠEK

Novinarji:
Milena Štrajnar, Tone Urbas, Milan Vogel, Bojana Žokelj Jesih

Tehnični urednik:
Sine Kovič ml.

Tajnica uredništva:
Mara Okorn

Telefon uredništva: 327-780

Letna naročnina 180 din, za inozemstvo 190 din; posamezna številka v prosti prodaji 4 din

Uprava in naročninski oddelek »TV-15«:
Miklošičeva 28, pp 598 61001 Ljubljana

Telefon uprave: 320-486

Tekoči račun:
501000-833-30005 pri SDK Ljubljana

»TV-15« izhaja vsak teden – izdaja ga Založba Borec, Ljubljana, Miklošičeva 28

Rokopise pošljite na naslov:
Uredništvo TV-15, Miklošičeva 28, pp 598, 61001 Ljubljana

Rokopisov in fotografij ne vračamo
Po mnenju sekretariata za informacije IS SR Slovenije štev. 421/1-72 od 12. 4. 1974 se za »TV-15« ne plačuje temeljni davek od prometa proizvodov

Tisk:
CGP Delo, Ljubljana, Titova 35

Delavno, uspešno,
zavzeto in
samokritično

str. 3

Na pragu svobode je
smrt neusmiljeno
kosila

str. 4

»Vse misli izvirajo iz
ljubezni ene«

str. 5

Začetki vstaje v
Benečiji

str. 6

»Divji srd je v meni in
velika radost...«

str. 7

Borci v obrambnih pripravah

Iz analize o aktivnosti borčevskega članstva v obrambnih pripravah in družbeni samozaščiti, ki jo je na podlagi poročil občinskih odborov pripravila komisija za ljudsko obrambo in družbeno samozaščito pri republiškem odboru ZZB NOV Slovenije, lahko razberemo, da so člani borčevske organizacije (velika večina) vključeni in to na vodilnih položajih povsod, kjer se odvija tovrstna dejavnost! To že samo po sebi govori o pripravljenosti borčevskega članstva, da se, upoštevaje svoje zdravstvene in druge sposobnosti, vključuje v obrambne priprave in družbeno samozaščito. Hkrati pa so ta prizadevanja, poleg prisotnosti v splošnopoličnem in družbenem življenju, ne le ena izmed osrednjih nalog borčevske organizacije, marveč tudi najbolj določno področje delovanja njenih članov – področje, ki ne potrebuje posebnih navodil, spodbujanj.

☆

Ugotovitev, da so člani ZZB NOV prisotni povsod tam, kjer se mladi ljudje usposabljaajo za obrambo naše socialistične skupnosti, pomeni tudi: da se borbene izkušnje borcev narodnoosvobodilne vojske in visoka zavest teh prekaljenih revolucionarjev, to dragoceno premoženje naše neodvisnosti, v imenu krepitve obrambnih priprav in družbene samozaščite, prepleta s poletom, z domiselnostjo in s podjetnostjo, tehničnim in drugim znanjem ter z odgovornostjo mladih.

☆

Kako pomembno je, da postaja splošni ljudski odpor središčna pozornost mlade generacije, ni potrebno posebej poudarjati! Mladi sestavljajo četrtno prebivalstva naše socialistične skupnosti, mladi so konec koncev najbolj obrnjeni k prihodnosti. Od tod tudi opozorilna ugotovitev, zabeležena na dvanajsti seji republiškega odbora ZZB NOV Slovenije, ki je bila minuli petek, »da gre, ne glede na vzpodbudne ugotovitve o številni in dejavni prisotnosti članov borčevske organizacije v obrambnih pripravah in družbeni samozaščiti, proces podružbljanja na tem področju vendarle prepočasí«.

☆

Zakaj pravzaprav gre? Borci so svoje obveznosti na tem področju vzeli zelo odgovorno in jih izpolnjujejo zavzeto in natanko tako, kot naša družba od njih tudi pričakuje. Vsekakor pa bo potrebno pričeti s pogumnejšim vključevanjem mladih na vodilna mesta, saj je to najhitrejša pot k usposabljanju za nosilce obrambnih priprav in družbene samozaščite – za naloge, ki jih čakajo.

☆

Naloge na področju obrambnih priprav in družbene samozaščite so velike in odgovorne! Poglobitev procesov podružbljanja tega področja, ki že teče, bo zadovoljivo uresničeno samo s pravilno organiziranostjo in odločno dejavnostjo socialistične zveze delovnega ljudstva ter v njej organiziranih socialističnih sil. Da je na spisku slednjih in to ne na zadnjem mestu, tudi borčevska organizacija, se borci krepko zavedajo. Odgovor na vprašanje, kakšne so njihove prvenstvene naloge v obrambnih pripravah in družbeni samozaščiti, je moč najti v besedah tovariša Tita: »Ta organizacija ima še drugo, veliko nalogo. Vi veste, da so se naši borci v vojni prekalili, da so pridobili potrebno vojaško veščino in da morajo to veščino prenašati na mlade generacije.«

☆

Pravkar zapisane misli so bile izrečene na ustanovnem kongresu ZZB NOV Jugoslavije, 30. septembra 1947. Borci pa Titovih besed nikoli ne pozabijo.

MILENA ŠTRAJNAR

Letna naročnina odslej 180 dinarjev

V pestrosti časnikarskega življenja je ena najbolj neprijetnih zadev tista, ki govori o podražitvi »naših izdelkov«.

☆

Ko smo pripravljali finančni plan za letošnje leto, smo se ob tem, če letne naročnine ne bi povišali, skorajda »zgrozili«; gre namreč za 243.800.000 starih dinarjev primanjkljaja. Takega primanjkljaja pa nam ni sposoben nihče pokriti. Ko so člani republiškega odbora Zveze združenj borcev NOV Slovenije na svoji 12. seji dne 12. januarja tega leta razpravljali o materialnem položaju časnika TV-15, so morali kloniti pred neizprosni številki in sprejeti sklep o novi letni naročnini, ki znaša odslej 180.00 dinarjev, za inozemstvo 190.00, cena za izvod v maloprodaji pa je določena na 4.00 dinarjev.

☆

Lani smo se tej neprijetnosti izognili v prepričanju, da bo tiskovni sklad TV-15, ki ga je ustanovil v decembru 1976 ustanovitelj časnika – republiški odbor ZZB NOV Slovenije, pripomogel k temu, da se bomo materialno okrepili. Kljub dobri volji nekaterih, ki so nas materialno podprli preko tega sklada, so stroški v lanskem predvsem pa predvideni stroški v letošnjem letu tako narasli, da praktično ni bilo druge rešitve kot povečanje naročnine.

Petnajst let že izhajamo. Premnogi ste nam vseh teh petnajst let zvesti kot naročniki in bralci. Nema lokrat ste prevzemali breme naših finančnih težav na svoja ramena. Mi smo na tihem upali, da bo kmalu prišel čas, ko vas ne bomo več toliko obremenjevali. Žal smo se v naših predvidevanjih uštel. Tolikanj obljubljenih rešitev o sistemski ureditvi financiranja borčevskega tiska v Sloveniji, predvsem TV-15, do danes še ni. V zadnjem času smo čutili določeno pripravljenost, da se edinemu borčevskemu časniku v Sloveniji pomaga, vendar dlje od besed še ni zastavljen korak.

Mnogo naših naročnikov ni več v delovnem razmerju, pa smo kljub temu prepričani, da poznate najnovejše zakone in predpise Zakona o združenem delu. Vsakdo kdor ustvarja dohodek – tega pa tudi mi s plasiranjem časnika TV-15 in oglasnimi storitvami, brez katerih bi nam vzelo sapa že v prvi rundi, mora ustvariti dohodek, da si pokrije vse stroške, vse zakonske in pogodbene obveznosti in mora ustvariti še del sredstev za sklade in razširitev materialne proizvodnje. Lahko si mislite, kaj sledi če toliko sredstev ne ustvarimo. Bo kdo drug prispeval razliko? Nam še kljub temu manjka 89 starih milijonov dinarjev. Toda ta številka le ni tako zastrašujoča, da jo z združenimi močmi ne bi obvladali.

Želimo, da z razumevanjem sprejmete vsebino našega sporočila, predvsem pa to, da še v naprej ostanete naš zvesti naročnik. Mi, v uredništvu si bomo prizadevali, da bo TV-15 še boljši. Za ureničitev naših in vaših želja je manjka.

Letošnjo naročnino bomo, kot vedno, pobirali dvakrat letno – v mesecu marcu po din 90.00, enak znesek tudi v mesecu septembru.

☆

Upanje in zagotovilo za naše normalno delo, ostajate še vedno predvsem vi, dragi naročniki.

Uredništvo in uprava

Tone, kurir TV 17, se spominja

Odmev na sestavek »Po tolikih letih«, 48. številka TV 15

Najprej vam vsem v uredništvu TV 15 želim zdravo in uspešno novo leto 1978! Zelo ste me razveselili, ko ste v 48. številki TV 15 objavili moj članek »Po tolikih letih«. Pa še tako velik naslov ste dali. Lepa hvala! Zdaj vam pošiljam odmev na moj članek, ki ga je napisal nekdanji ranjenec Tone Debevc (61000 Ljubljana, Kvedrova 28). Ne zaradi mene, marveč zaradi njega. Naj ljudje zvedo, kakšna je bila ta pot kmečkega fanta, od borca – kurirja do podpolkovnika, ki je vojno dobesedno »preživel« v gozdovih. In tudi svojo pot ranjenca je lepo opisal, pa bi bilo škoda, če bi šli taki spomini v pozabo. In tu je pismo:

ZDRAVO, TOVARIŠ BOJAN!

V zadnji številki TV 15 je izšel vaš članek pod naslovom »Po tolikih letih«, ki me je prijetno presenetil. Sicer pa ste mi z vašim globokim iskrenim tovarštvom, kot osebi in objektu vašega zanimanja in pisanja, v tem letu že drugič posvetili toliko pozornosti. Mislim, da že slutite, kdo je pisec teh vrstic. Ja, uganili ste! To je Tone Debevc, nekdanji kurir na TV 17 in ranjenec, ki vas je v neki mrzli zimski noči na Bloški polici dobrodu namučil, ogrel.

Mislim, da ne bom naredil napake, če te bom v nadaljevanju tega pisanja kot soborca in tovariša tikal, pa tudi bolj po partizansko zveni. Prepričan sem tudi, da so tisti dogodki okoli mojega transporta ostali globoko v spominu obema in da je želja za srečanjem dolgo tlela, se končno tudi izpolnila in to prav blizu tistega kraja, od koder smo krenili na težavno pot. K tisti kočici in na našo skromno proslavo te je, kot mene, prignala nekakšna radovednost, ali pa čustvenost, tisto pravo, iskreno tovaršvo.

Julija letos, ko smo se srečali sem bil res vesel in prav otroško radosten, ter globoko ganjen. Kolikokrat sem sebi in drugim dejal: »Glejte, po tolikih letih smo se našli!« To pa se človeku ne dogaja vsak dan.

Relejna kurirska postaja TV 17 je delovala od jeseni leta 1942. Kurirji so bili po večini domačini, Vrhnličani in pa z borovniškega konca (midva z bratom Jožetom sva iz hribovske vasi Padež, ki leži prav na robu širnih notranjskih gozdov pod Vinjim vrhom!). Torej smo bili vsi dobri poznavalci tistih krajev. Saj drugače tudi ne bi mogli izpolnjevati zadanih nalog – v tistih, brez vode in nenaseljenih, vedno od sovražnika obkoljenih gozdovih. Preko naše karavle je šlo tudi nešteto funkcionarjev, znanih in neznanih partizanov, ter na stotine novincev, ki so šele prihajali k partizanom. Stražarjev oziroma kakšnih opazovalcev nismo mogli imeti, ker nas je bilo premalo. Naša varnost je torej temeljila le na dobri in učinkoviti konspiraciji. Da bi bili čim bolj konspirirani, smo spremenili celo topografske nazive vasi, krajev, vrhov. Tako je iz Tolstega vrha nastal »suhi grič«, Raskovec je postal »lipovec« itd.

Zato se ti je zdelo tedaj obnašanje tistih kurirjev nekam skrivnostno in nezaupljivo. Gotovo to danes bolj razumeš.

Kako so nas domobranci in Nemci tedaj izsledili, nismo nikoli mogli z gotovostjo ugotoviti; po sledovih zagotovo ne, čeprav je bil sneg. Tedaj smo odnesli in rešili samo gola življenja, orožje in kurirske torbice. Vse drugo je ostalo v šotorih, v katerih smo prebivali. Znašli smo se brez čevljev, slabo oblečeni, brez kuhinjske posode in z dokaj skromnimi zalogami hrane ter brez vsakega sanitetnega materiala, sredi tistih velikih gozdov. Ranjena noga mi je začela močno otekati in neznosno boleti, saj je bila rana že nekaj dni povita v odtrgani kos srajce. Vedel sem tudi, da mi tudi drugi tovariši ne morejo kaj prida pomagati. Tukaj ni ne hiš ne zdravnika in to še daleč naokrog ne. Torej ste mi bili edina rešitev vi, borci Notranjskega odreda, ki ste prišli z namenom, da me boste odnesli tja, kjer je varno in kjer so ljudje, ki rešujejo življenja. Pravilno si zapisal, kako proseče sem vas gledal. Od vas sem pričakoval rešitve pred sigurno smrtjo; ki me je čakala v pogojih, v kakršnih smo se znašli po napadu.

Tiste težavne poti proti Bloški planoti se le medlo spominjam in samo na trenutke. Strašansko me je

zeblo. Ko ste nosilci počivali, ali se menjavali, ste me kajpak položili na tla, to je na sneg. Kam naj bi me drugam položili? Od mirovanja in hudega mraza sem skoraj otrpnil. Spominjam se, da smo bili tudi v neki hiši, na toplo zakurjeni peči in da so mi dali piti toplega mleka, saj sem bil strašansko žejen. Če je vse to sploh bilo res? Bil sem namreč le polzavesten.

Drugi dan, menda okoli devete ure, smo prišli v Stari trg pri Ložu. Spet so me dali v neki hiši na peč. Domača hči je zapregla konja v sani in odpeljala do Pudoba, kjer je bil zdravnik Notranjskega odreda. Dal mi je dve injekciji in rano očistil, obvezal. Tu sem šele globoko zaspal. In ko sem se prebudil, je bila že noč. Spet so me dali na sani. Spominjam se, da je bilo okoli mene polno partizanov. Tu sem se poslovil tudi od tovarišev – kurirjev, ki so odšli neznano kam, mene pa so odpeljali v Babno polje in potem naprej proti vrhovom Snežnika.

Pot se je končala nekje na »javki«, ko so me preložili na ročna nosila in odnesli v prostrano barako, ki je bila precej daleč od tod. Notri je bilo kakih štirideset ranjencev. Zdravnik dr. Pišot (sedaj upravnik zdravilišča v Valdobitri) me je takoj zjutraj operiral. Ta »operacijska miza« je bila pravzaprav širok jelov ploč, pregrnjen z deko in rjuho, na katerega so me položili in privezali. Dva meseca sem preživel tukaj, v postojanki z imenom »Stari trg«, nato pa so nas nekaj ozdravelih poslali v postojanko »Pudob«, ki je bila lani obnovljena. Od tu nas je neke noči kurir vodil peš v Babno polje, kajpak z zavezanimi očmi.

Ni minilo dolgo časa, ko se nas je nekaj kurirjev spet vrnilo tja pod Tolsti vrh in naša kurirska pota so spet oživele.

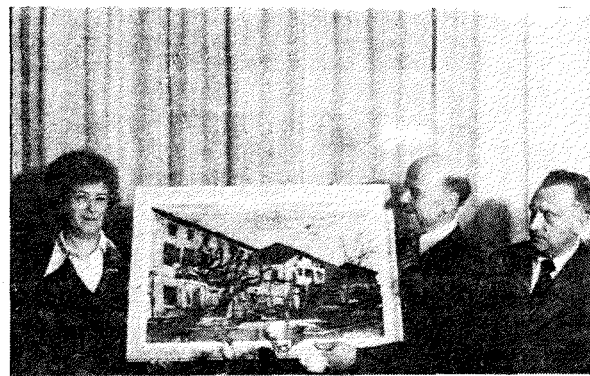
Po končani vojni smo se razšli in skoraj nismo vedeli drug za drugega. Niti časa ni bilo, da bi se iskali. Večina nas nekdanjih kurirjev je ostala v JLA. Jaz sem od leta 1946 služboval po raznih krajih Jugoslavije, vse do leta 1971, ko sem se kot podpolkovnik JLA upokojil in se preselil v Ljubljano. Naše notranjske gozdove rad obiskujem – posebno letos, ko je bilo dosti polhov. Veliko oviro mi delajo noge, saj prav težko hodim.

Na levi nogi sem bil operiran že pred letom dni, ker so se mi zamašile arterije in lahko bi dobil gangreno. Pa tudi srce mi malo nagaja.

No, vse to bomo preživel, saj smo se v trpljenju dolgo utrjevali.

Tako mi je pisal Tone Debevc, nekdanji kurir TV 17.

BOJAN TOLLAZZI,
kapetan bojne ladje Split

Soborci – komandantu

Lani je praznoval šestdeseto obletnico življenja Karel Nardin-Jakec, nekdanji komandant Južno-primorskega odreda na Krasu, načelnik štaba 7. SNOUB Franceta Prešerna, komandant prvega bataljona Primorskega odreda, komandant prvega bataljona v Gregorčičevi brigadi in še bi lahko naštevati. »Nekaj listov bi popisali, če bi hoteli napisati vse njegove funkcije in odlikovanja, med katerimi mu je najdražja »partizanska zvezda«, kot je na slovesnosti, ki so mu jo pripravili njegovi soborci na Vogerskem, dejal Jakec.

K partizanom je Karel Nardin-Jakec odšel oktobra 1942, skupaj s še petimi brati, od katerih je eden padel... Ob njegovem življenjskem jubileju, hkrati je proslavljal tudi petintrideseto obletnico, kar je postal član komunistične partije, so mu borci podarili umetniško sliko (na fotografiji), pa tudi sicer je srečanje minilo v prijetnem, tovarškem razpoloženju

JANEZ ALIČ,
Vogersko

Današnji položaj zveze borcev, njena družbenopolitična aktivnost in programska usmeritev, sta določena z novo ustavo in z mestom, ki ga le-ta daje družbenopolitičnim organizacijam v našem političnem sistemu. Tako je glede na ustavna določila ZZB NOV neposredno udeležena v delovanju delegatskega skupščinskega sistema, da tako na vseh ravneh družbenega odločanja sodeluje v samoupravnih organih družbenopolitičnih skupnosti. Zveza borcev z vsemi drugimi družbenopolitičnimi organizacijami, v skupni fronti organiziranih socialističnih sil ter na podlagi skupno izoblikovanega akcijskega programa na ta način prevzema svoj delež soodgovornosti za socialistični samoupravni razvoj skupnosti jugoslovanskih narodov in narodnosti.

Delavno, zavzeto, uspešno in samokritično; tako bi lahko ocenili delo borčevske organizacije v minulem štiriletnem obdobju, ki je bilo v četrtek, 12. januarja ocenjeno na 12. seji republiškega odbora ZZB NOV Slovenije. Sejo je vodil Janko Rudolf, predsednik slovenske borčevske organizacije.

Poročilo o delu republiškega odbora med 4. in 5. skupščino je posebej poudarilo, da je osnovna politična aktivnost Zveze borcev zajeta v SZDL kot enotni fronti organiziranih političnih sil. Rečeno je bilo, da se pomembnosti in moralne moči te fronte člani Zveze borcev zavedajo prav zaradi tega, ker izhajajo iz bogatih izročil Osvobodilne fronte kot skupne fronte vseh rodoljubnih in naprednih sil v času osvobodilnega boja. V tej skupni fronti je ZZB NOV dobila nove možnosti za uspešnejše reševanje mnogih zadev, ki niso samo njene, temveč stvar vse družbe. Tako je podružbljanje na primer na področju razvijanja revolucionarnih tradi-

V četrtek, 12. januarja letos je bila v veliki dvorani skupščine občine Vič-Rudnik 12. seja republiškega odbora ZZB NOV Slovenije

Delavno, uspešno, zavzeto in samokritično

cij, pa tudi socialnozdravstvene problematike borcev NOV, obrodilo že vidne sadove. Delovanje v novih pogojih pa postavlja organizacijo ZZB in njeno članstvo tudi pred mnoge probleme. V poročilu je poudarjeno, da v krajevni skupnosti prizadevanja za vzpostavitev skupne fronte doslej niso bila povsod dovolj učinkovita in še niso dala povsod zadovoljivih rezultatov. Člani zveze borcev so sicer zelo aktivni in ponekod skoraj izključni nosilci politične dejavnosti, toda ta velika aktivnost borcev je še zmeraj preveč zaprta v okviru lastne organizacije. Zveza borcev mora nadaljevati prizadevanja za širjenje kroga politično aktivnih ljudi, ki bodo zagotavljali kontinuiteto našega boja.

Borci v novem skupščinskem sistemu

Številčni podatki, ki povedo, da je med slovenskimi delegati v zveznem zboru 40 odstotkov udeležencev NOB, v zboru republik in pokrajin 75 odstotkov, v družbenopolitičnem zboru republike 40 odstotkov, so vsekakor nad pričakovanji. Tudi v družbenopolitičnih zbori občin je prisotnost udeležencev NOB znatna. V 60 občinskih skupšči-

nah je 24,5 odstotka udeležencev NOB, v obalni skupščini Koper 13,3 odstotka in v skupščini mesta Ljubljane 30 odstotkov. Toda navzdol se odstotek udeležencev NOB hitro zmanjšuje. V delegacijah temeljnih samoupravnih skupnosti jih je 8,7 odstotka, kar je izraženo v absolutnem številu 3388 udeležencev NOB.

Čeprav je Zveza borcev že doslej pretežno delegatsko organizirana, se zastavlja vprašanje, ali je ta organiziranost zadovoljiva in kako bi se jo dalo še dosledneje uveljaviti. Pri tem je treba upoštevati, da se člani Zveze borcev pojavljajo kot del baze tako pri delegatskem odločanju v skupščinskem sistemu, kakor tudi v SZDL kot skupni fronti, nekateri pa zgolj v ZZB NOV. Vse to pa nakazuje smeri, v katere se je borčevska organizacija že doslej in se mora v prihodnje še bolj razvijati.

Poročilo omenja, da se mnoge težave članov ZZB NOV zrcalijo v prošnjah, zlasti pa v pritožbah, ki so bile poslane republiškega odboru v tem mandatsnem obdobju. Največkrat je šlo za osebno stisko posameznikov, ki so jo povzročili nerešeno stanovanjsko vprašanje, neurejeno socialno in zdravstveno varstvo, največkrat pa slabi medčloveški odnosi. Zato si je komisija za vloge in pritožbe prizadevala ne samo reševati posamezne primere, pač pa predvsem opozarjati na vzroke, v katerih so posamezne stiske in težave nastajale.

Na splošno pa velja ugotovitev, da so danes borci NOV zadovoljni z načinom, kako naša družba rešuje vprašanja, ki jo osebno zadevajo. K temu je nedvomno pripomoglo tudi uspešno delo komisije za borce in vojaške vojne invalide pri skupščini SRS ter ustanovitev ko-

miteja za vprašanja borcev pri izvršnem svetu skupščine SRS. Komite za vprašanja borcev je upravni organ, na katerega delo organizacija ZZB NOV vpliva ne samo preko svojih delegatov, ki so njegovi člani, temveč tudi preko svojih delegatov v SZDL in republiški skupščini. Ta vpliv pa, kot je povdano v poročilu, ni prišel vedno dovolj do izraza na ravni občin, kjer borci opozarjajo na potrebo po izboljšanju položaja in delovanja teh služb.

Poročilo je zajemalo še številna druga poglavja iz delovanja borčevske organizacije. Analizirano je bilo delo s področja razvijanja revolucionarnih tradicij in podružbljanja letih, analizirana je bila vloga borcev v SLO in družbeni samozaščiti, dejavnost s področja proslav in srečanj borcev, predstavljeno je bilo delo založb »Borec« in »Partizanska knjiga«, revij »Kurirček« in »Borec« ter našega časnika TV-15.

Posamezna poglavja iz zelo obsežnega gradiva 12. seje republiškega odbora ZZB NOV Slovenije bomo predstavili v naslednjih številkah našega časnika.

Poročilu je sledila razprava delegatov, ki so uspešno dopolnili posamezna obravnavana področja. Slišali smo, da je

naredila muzejska dejavnost, ki je bila še pred dvema leti precej mačehovsko obravnavana, v zadnjem obdobju precejšen korak naprej. Omenjena je bila celo zamisel, da bi v Ljubljani zgradili nov muzej revolucije (Muzej NOB v Cekinovem gradu je v nezavidljivem stanju!). Akcija za ureditev »Poti spominov in tovarštva« je bila posebno dobro ocenjena.

Posamezni delegati so v razpravi poudarjali pomen podružbljanja tradicij naše revolucije. Menili so, da je treba narediti prav vse, da bo odnos mlajših generacij do revolucije in NOB osebno angažiran in ne enostavno zgodovinsko neprizadet.

Tovariš Čizmek-Bor je v razpravi spregovoril o vlogi borcev v SLO in družbeni samozaščiti. Opozoril je, da poročilo premalo povdarja podružbljanje tudi na tem področju.

Nekateri delegati so razvili misel, da je sicer borčevska zakonodaja danes boljša kot je bila kdajkoli prej, čeprav ni idealna, da pa se je treba izogibati inerciji, ki bi usmerila velik del energije in truda borcev le na to področje, saj so borci v središču dogajanja v naši družbi še vedno nepogrešljivi.

Nenavsezadnje je bilo v razpravi poudarjeno, da bo treba še neresena vprašanja socialne varnosti nekaterih borcev kar najhitreje rešiti, saj, kot je dejal tovariš Rade Pehaček »... zakonodaja je lahko čisto dobra, do ureditve nekega problema pa je pot še dostikrat zelo vijugasta!«

Na koncu seje, na kateri so obravnavali tudi proračun RO ZZB NOV Slovenije in sklenili, da bo 5. skupščina ZZB NOV Slovenije v petek 27. marca letos, so določili tudi redakcijsko skupino. Le-ta bo gradivo poročila še enkrat pregledala, dopolnila z ugotovitvami v razpravi, skrajšala tiste dele poročila, ki se v nekem smislu ponavljajo in ga tako pripravila za 5. skupščino.

TV

Peta skupščina ZZB NOV Slovenije bo v petek, 24. marca letos, v veliki dvorani skupščine SR Slovenije.

Obdobje, odločilno za nadaljnji razvoj naše revolucije

»Predlog poročila ZZB NOV Slovenije med IV. in V. skupščino, ki ga bomo predložili V. skupščini ZZB NOV Slovenije v razpravo in potrditev, zajema obdobje skoraj petletnega intenzivnega delovanja naše organizacije, obdobje intenzivne preobrazbe naše družbe. Gre torej za obdobje, ki ga lahko imenujemo odločilno za nadaljni razvoj naše revolucije, za nadaljni razvoj našega družbenopolitičnega sistema,« je poudaril v uvodu k razpravi Tone Turnher, sekretar RO ZZB NOV Slovenije.

»V tem obdobju se je zgodilo mnogo pomembnih stvari. Zvrstili so se kongresi ZK, imeli smo VII. kongres ZZB NOV Jugoslavije, dobili smo novo ustavo in zakon o združenem delu, izvedli volitve na novih temeljih, reorganizirali SZDL v skupno fron-

to naprednih organiziranih socialističnih sil, začeli uresničevati skupščinski sistem na delegatskih osnovah in dosegli nove pomembne uspehe v razvoju samoupravljanja na vseh ravneh in vseh področjih našega družbenega delovanja. Vsemu temu pa je naša organizacija dala svoj pomemben prispevek.«

Ko je opozoril na najpomembnejša vprašanja, na katera je bilo potrebno v poročilu odgovoriti, je podčrtal, da zapisano v poročilu ni seštevek vseh akcij borčevske organizacije, da je le sinteza njihove aktivnosti in prisotnosti v razvoju samoupravnega socialističnega sistema pri uveljavljanju delegatskih odnosov. Osnutek poročila je bil 24. novembra 1977 obravnavan na seji predsedstva.

»Prav tako vsebuje predlog poročila novo poglavje o knjigah in revijah na temo NOB ter podrobnejšo oceno našega glasila TV-15. Tu smo še prav posebej obravnavali naše glasilo TV-15 zaradi vrste kritičnih pripomb in pa seveda tudi zaradi naporov tako same redakcije, kakor tudi republiškega odbora, da vsebinsko obogati to glasilo in da postane resnično glasilo organizacije ZZB NOV Slovenije in organizacije rezervnih vojaških starešin. Govorimo tudi o materialnem položaju našega glasila, o čemer bo na današnji seji republiškega odbora še govora, saj bomo prav v letošnjem letu nujno morali iskati sistemskih rešitev za sanacijo našega glasila. Tu pa mora dobiti svoje mesto tudi Naša obramba, katere soustanovitelji smo.«

Dne 26. aprila bo minilo 30 let od tedaj, ko je v mestecu Roding ob reki Regen na Zgornjem Bavarskem prišla skupina kakih 25 slovenskih internirancev, ki so jih nekaj dni pred tem osvobodili Američani. V Rodingu smo se nastanili, da bi si opomogli od prestanega trpljenja in lakote ter se okrepili za potovanje proti domu, kamor smo si vsi tako želeli.

Naša skupina se je nastanila v dvonadstropni stavbi, v kateri je bilo pred amerikansko zasedbo okrajno glavarstvo in sedež gestapa tega kraja. Američani so sicer vse internirance, ki so bili v mestu, namestili v barake na robu mesta, pri nas Slovenceh so napravili izjemo, ko so videli, kako smo vso notranjost stavbe očistili in uredili. Preskrbeli smo si slamo in jo prekrili z zastavami nacistične Nemčije, ki smo jih dobili na podstrešju, z njih pa smo seveda potrgali kljukaste križe. Še isti dan je zavihrala skozi okno naša slovenska zastava, ki jo je iz raznih kosov blaga sešil Janez Makovec z Rateč. Lepo nam je bilo, ko smo videli, kako domačini in tudi ameriški vojaki opazujejo našo zastavo, ki je bila poleg ameriške prva zastava druge narodnosti v tem kraju. Poskrbljeno je bilo, da smo dobivali hrano v neki gostilni in Američani so nam obljubljali, da nas bodo kmalu napotili proti domu.

Skupina Slovencev, ki jo omenjam, je doživela pred osvoboditvijo težke dneve in težko življenjsko preizkušnjo. Dočakali smo evakuacijo koncentracijskega taborišča Flossenbürg, ki smo se je vsi tako bali. Naša skupina, okoli štiri tisoč zapornikov, je bila zadnja, ki je šla na pot v neznano 20. aprila 1945. okoli 16. ure. Pred tem so šle na pot tri kolone s približno štiri tisoč ljudmi, a prejšnjo noč pa so odpeljali vse Žide in, kot smo slišali, so med potjo vse pobili. Koliko je bilo vseh, ki niso dočakali svobode in so postali žrtve krematorija v tem taborišču ali pa so bili pobiti med evakuacijo, najbolj nazorno prikazuje številka 73.696 ljudi osemnajstih narodnosti Evrope, med katerimi je tudi 1750 jugoslovanskih rojakov. Najnovejši podatki pa kažejo, da je v taborišču Flossenbürg izgubilo življena celo 2120 Jugoslovancev. Že prej stradani in onemogli od trdega dela in nezadostne hrane, slabo obuti in oblečeni, smo že nekaj dni taval po cestah, močno zastraženi. Število se je iz dneva v dan manjšalo, ker so oboroženi spremljevalci vse onemogle sproti postrelili. Deževalo je neprestano, tako da smo bili vsi premočeni do kože. Hrane vse dni nismo prejeli in zato ni čudno, da smo vsi nekako otopeli in komaj premikali izčrpana telesa. Takrat se je pokazalo pravo tovarštvo in prijateljstvo. Koliko je bilo tu

Na pragu svobode je smrt neusmiljeno kosila

medsebojne povezave in pomoči, ni lahko povedati, to vedo le oni, ki so to sami okusili in zato tega ne bodo nikdar pozabili. Še veliko več bi bilo žrtev, če ne bi bilo toliko človeškega čuta med nami.

Smrt je široko zamahnila s koso

Dne 22. aprila so spremljevalci (esesovci) nagnali vso skupino na razmočen travnik in jo močno zastražili. Bilo je pozno zvečer. Znanci in prijatelji smo se stiskali skupaj, nekateri pokriti z mokro odejo, mnogi pa še te niso imeli. Stiskali smo se, da bi se tako vsaj malo obvarovali mraza in mokrote. Dolga je bila noč, a kljub temu prekratka, saj smo

jo na pol prebedeli v strahu, kaj nam prinese naslednji dan. Z Janezom Makovcem sva se šepetaje pogovarjala, kaj je z njegovim bratom Lojzutom, s katerim smo šli skupaj 17. avgusta 1943. iz begunjskih zaporov v Dachau. Nekaj dni za nama, v oktobru istega leta, je prišel za nama v Flossenbürg, a je bil kmalu nato odposlan nekam drugam. Jaz sem premišljal o svoji družini, o bratu Francetu, ki sem ga zadnjič videl v začetku marca v hosti nad Jesenicami, kjer je bil partizan, o bratu Jožetu, za katerega sem vedel, da je prišel v Dachau, ko so me ne že od tam odpeljali v Flossenbürg. Težke misli so obdajale vsakogar, saj je vsak imel doma svojce, za katere ga je skrbelo. Komaj se je zdanilo, že so se med nas zagnali esesovci ter nas z vpitjem in pretepanjem nagnali na

cesto, pot v neznano. Naša skupina Slovencev, ki se je držala, če je le bilo mogoče, vedno skupaj, je po naključju ostala v zadnjem delu kolone in tako smo lahko z grozo opazovali krvava dejanja naših spremljevalcev-krvnikov. Na razmočenem travniku je ostalo veliko število oslabilih in do skrajnosti izmučenih tovarišev, ki niso imeli več moči, da bi se spravili na noge in nadaljevali pot. Polje je bilo pokrito s temi nesrečniki, ki so dobro vedeli, kaj jih čaka, vedeli so, da je za njih konec trpljenja. Nekateri so se trudili, da bi vstali, toda bili so preslabotni. Drugi so topo zrl na krvnike in čakali, da jih ustrelijo. Tam sta si dva, morda prijatelja ali pa tudi neznanca, pomagala, da bi se spravila na noge, toda brez moči sta se zopet zgrudila. Esesovci niso izgubljali časa. Hodili

so po travniku in pobijali drugega za drugim. To jim je bilo vsakdanje delo in verjetno nikogar od njih niso ganili usmiljenja vredni pogledi na smrt obsodjenih, niti kolona prestrašenih, ki je bila prisiljena gledati vsa grozodejstva. Smrt je tu široko zamahnila s koso. Nesrečniki so se dobro zavedali, kaj jim grozi, toda bili so preslabotni, da bi še lahko kljubovali smrti. Mi smo bili tudi takrat, kot že velikokrat pred tem, priče gnusnim zločinom podivjanih »nadjudi«.

Pokol je bil končan in zmanjšana kolona sestradancev je nadaljevala pot. Kolona pa je že po nekaj kilometrih zopet začela kopneti. Pokojni Milan Medja je že po dobri uri naštel ob cesti 35 mrtvih tovarišev, ki so bili med tem ustreljeni. Kmalu je nastal preplah tudi med nami, saj so začeli streljati

tudi tiste, ki so nekoliko zaostali. Končno je minil tudi ta dan in zvečer smo se znašli v nekem gozdičku blizu vasi Weterfeld. Močno zastraženi smo dočakali jutro 24. aprila. Zopet se je močno zmanjšalo naše število, ker je ponoči pomrlo od oslabelosti in izčrpanosti veliko naših tovarišev. Naložili so jih na vozove in jih odpeljali v bližnjo gramozno jamo.

Številke so zopet postale ljudje

Ta dan je vlivljal v naša srca novo upanje. Videli smo, da so stražarji nekam zbegani in nam niso prepovedali, ko smo s težavo zakurili skromen ogenjček, ki je pa čez čas postal cel kres, da smo si ob njem greli premrle ude in sušili premočeno obleko. Niso nam branili, čeprav je prišel mimo esesovski oficir in jim nekaj dopovedoval in kazal na kolono. Šele Američani so nam povedali, da bi nas morali Nemci vse pobiti, preden bi nas zajele ameriške enote. Od daleč smo slišali streljanje topov in nas so preletavala zavezniška letala. To nam je vlivljal upanje, da so zavezniški že blizu. Upanje se nam je še povečalo, ko smo videli na cesti proti mestu Cham vedno več avtomobilov in tudi konjske ter volovske vprege. Končno smo lahko videli, kako zna bežati »Hervolk«. Debela esesovka, ki je sama tavela po cesti z dvema težkima kovčkoma, gotovo nikoli ni mislila, da se ji bodo kdaj posmehovali raztrgani okostnjaki. Kako prav je imel Franc Koman iz Ljubljane, ki je dejal, da bi ji rad dal krepko brco v široko zadnjico, da bi si tako za vedno zapomnila razcapance ob cesti, ki so se vračali v življenje.

Prišla je tudi za nas težko pričakovana ura, ko so se na polju pred nami prikazali ameriški tanki, in ko smo naenkrat opazili, da smo po tolikih mesecih in letih sami, brez stražarjev. Kaj je to pomenilo ljudem, ki že dolgo niso bili svobodni, je težko razumeti človeku, ki tega sam ni okusil. Komaj je kdo vedel, koga objema in poljublja. Vsakdo je na svoj način izražal svojo radost nad tako težko pričakovano svobodo.

Svoboda po mučenju, stradanju in poniževanju. Številke so postale zopet ljudje. Znanci in prijatelji so se zbirali in se začasno naseljevali v nekaterih praznih hišah ali pa tudi nasilno vdiral v stanovanja, da bi si opomogli in nabrali moči, ki so jo tako potrebovali.

Naša skupina Slovencev se je po treh tednih bivanja v Rodingu podala peš proti Salzburgu, ker ni kazalo, da bi nam Američani preskrbeli prevozna sredstva. Tu pa smo zopet težko čakali na transport, s katerim smo končno prišli domov, menda 6. julija 1945.

SREČKO ŠORLI

Še dolgo potem, ko sem se tiste meglene in hladne januarske noči, po ledeni cesti bolj pridrsal kot pripeljal domov v Ljubljano, nisem mogel zaspiti, čeprav me je spanec premagoval že med potjo.

Naše Haloze in revščina, s katero se tam otepajo že vrsto desetletij, mi ni dalo miru in privoščilo počitka. Le kadar sem se spomnil ravnatelja podružnične šole v Rodnem vrhu in na njegovo ženo Marijo, ki poučujeta na tem koščku Haloz, kjer se je menda že pred desetletji ustavil čas, sem se nekoliko spočil, kajti njuna prizadevanja z učenci in s starši bodo zagotovo rodila bogate sadove. In prav to človeka pomirja.

Kakor s trakovi so v Halozah povezane z ozkimi, prašnimi ali blatnimi cestami posamične hiše in vasi, posejane v globelih ali na strminah, med vinogradi ali sredi gozdov. Cerkev v Rodnem vrhu je dvignila glavo čez strehe domačij, kot da zviška opazuje ljudi pod seboj. V dveh ogrevanih učilnicah podružnične osnovne šole v Rodnem vrhu sledijo pouku učenci prvih štirih razredov. Le nekaj manj jih je kot 40. Po uro, uro in pol hoje imajo do šole, le redki srečneži pa manj. Sleherno prevozno sredstvo za te učence v teh grapah in strminah odpo-ve. Zanesajo se lahko le na svoje noge.

Marsikdo morda ne bo verjel temu zapisu, ki ga pišem po svoji vesti, prepričanju, spoznanju in pripovedovanju učencev, učiteljice Marije, njenega moža Gvida Čepina, ravnatelja šole in še nekaterih domačinov, s katerimi sem se srečaval in pogovarjal tisti turoben januarski petek.

Pozabljene Haloze

Haloze marsikdo izmed nas pozna samo po dobrem haloškem vinu in nič več! Reklama za to znamenito vino je pač storila svoje. Vinu je dala ime, sloves. Pozabila pa je na ljudi, kot smo nanje pozabili tudi mi, ki se nemalokrat trkammo na prsi, da smo humana družba.

V Halozah še danes tretjina domačij nima nape-ljane elektrike, od domačije do domačije se lahko prebiješ le peš. Šolski okoliš podružnične osnovne šole v Rodnem vrhu pa zajema poleg Rodnega vrha še del vasi Štrajne in Kočic ter Dole- no in Gorco. Niti v eno izmed teh hiš pa še ni pri-tekla voda iz vodovoda, čeprav živi tod okoli več kot 400 domačinov.

Tu, v najrevnejšem delu Haloz, kot nekateri ime- nujejo območje okoli Rod- nega vrha, je tudi vode dovolj samo takrat, kadar dežuje. Ob suši jo nosijo iz doline.

Vse misli izvirajo iz ljubezni ene!

Revščina in kupi otrok

Kljub vsemu pa je to ob- močje Haloz dokaj gosto naseljeno. Niso redke družine s številnimi otro- ki, kjer starši niso niti za- posleni niti nimajo kmeti- je. Živijo svoje življenje kot so ga živeli njihovi starši-viničarji. Vajeni so trdega, garaškega dela ob skromni hrani in plačilu. Čim pa ta trdna roka po- pustí, popustijo hkrati z njo tudi njihovi načrti in prizadevanja. Mnogi med njimi živijo od danes do jutri, ne menijo se za svojo okolico, za svoje otroke. Hrane ni, ker si jo eno- stavno ne znajo ali ne mo- rejo pridelati, pijače pa vedno zmanjkuje. To je še posebno zlo! Številni so primeri družin, kjer so žene rodile v vegasti bajti kopico otrok in jih brez odgovornosti in materin- skega čuta zapustile od pi- jače prevzetemu očetu.

In takih Pikic je v Halozah še veliko

Med učiteljico Marijo, ravnateljem Gvidom in menoj stoji učenka Piki- ca, tako ji pravijo v šoli, piše pa se menda Gajzer in da ji je Ljubica ime. Kdo ve kaj vse se skriva v njenih begavih očeh, kam ji uhajajo misli, ko ji čese njene črne laske učiteljica Marija. Mar Pikica pogre- ša prav to, kar ji daje učiteljica Marija?! Skupaj tu- di pišeta mami v Nemčijo, ki je skupaj z očetom in najmlajšim bratcem tam na delu. Domov se vračajo enkrat na leto. Največkrat ob Novem letu. Takrat je v družini velik praznik, saj se vidijo vsi domači, kajti sestra Greti je pri soro- dnikih v Trzinu, Lidija največkrat v Ptuj, le Pi- kica je vedno pri starih starših v Doleni. Ti pa so že onemogli in ta komaj sedemletna in slabotna Pikica jim je v glavno opo- ro. Kruh jim je glavna hra- na. Vendar jutraj ga ni skoraj nikoli, dobi ga šele popoldan, ko se vrne iz šole po dobri uri in pol hoje, za katero bi človek, ki ne pozna bližnjic in skrivnih poti, potreboval še enkrat več. In takih Pi- kic s podobno usodo je v Halozah veliko.

Kdor se je znašel in si poiskal boljši kos kruha je iz Haloz odšel. Ostali so ostareli ljudje, otroci in revščina. »Tri leta je tega, ko sva se z ženo odločila,« pravi ravnatelj Gvido Čepin, »da greva tja kjer je najhuje.

Zagotovo je sleherni di- nar, ki pride v haloško do- mačijo, najtežje prislužen, kajti ni domače industri- je, ki bi zaposlovala delov- no silo s tega območja. Domačini si najdejo delo v Ptuj, in okolici, mnogi pa celo v celjski cinkarni, kamor se vozijo z avtobu- si. Za osem ur dela porabi- jo osem ur hoje in vožnje od doma do delovnega mesta. Trdo prigran di- nar! Pa ravno ta težko pri-

Malo Pikico je učiteljica Marija našla pri starih starših, ki niso bili nič kaj zadovoljni, da gre otrok v šolo. Pravzaprav niti vedeli niso koliko je stara, saj ni pri hiši niti enega »papirja«, da se je otrok sploh rodil.

garan dinar najde v večini primerov lahko pot po že- nem grlu! In tudi to se človeku zdi čudno.

Neurejene družinske razmere, zaostalost, siro- mašnost, težko prislužen in kaj lahko zapravljen di- nar, so tu v tem delu Haloz doma. Kljub številnim prizadevanjem socialne službe v občini, napredku naše družbe, se stanje kaj bistveno ni izboljšalo. Ljudje enostavno ne zna-

jo gospodariti s svojim de- narjem. V svojem vrtu si ne znajo pridelati ozimni- ce, solate, zelja, peteršilja, kumaric, fižola in kaj vem še vse, kar pridelujejo na šolskem vrtu osnovne šole v Rodnem vrhu. Tam- kajšnje gospodinje si ogledujejo vrt kot veliko čudo.

Tudi učenci so spričo krutih razmer, s katerimi se takorekoč vsakodne- no srečujejo, za katere pa so najmanj oni krivi, oro- pani številnih čustev, ki so značilna prav za otroke njihovih starosti.

Trdo, vendar hvaležno delo

Delovne navade in šol- ske obveznosti so bile tem ljudem tuje že od nekaj, zato- rej sta se morala za- konca Marija in Gvido Čepin, ko sta se odločila za poučevanje na tej oddalje- ni podružnični šoli sredi Haloz, poleg ostalega, sprijazniti tudi s tem. In prav rad sem jima verjel, ko sta mi dejala, da se tu na tej šoli srečujeta prej z vrsto številnih za domači- ne bolj pomembnih vpra- šanj, kot pa s poučeva- njem samim.

»Ko sva prišla z možem sem gor,« pripoveduje Marija, ki je morda zrasla v prav tako siromašnih ra- zmERAH v rodnem Kožan- skem, kjer je bila tudi prva skojevka med vojno, »sem skoraj obupala, ne obupala, tako sem bila ra- zočarana, da je mejilo sko- raj na obup. V dolini, v Markovcih, kjer je bil mož ravnatelj šole celih 15 let, se le nismo srečevali s ta- ko obupnimi primeri. Mož se je sicer vseskozi zavzemal za pomoč nera- zvitim območjem in zdi se mi, da se je zadnjih nekaj let v dolini kar nesrečnega počutil, ko ni mogel nepo- sredno pomagati ljudem na nerazvitem območju. Skupaj sva se odločila za Rodni vrh. Razmere tu go- ri sva nekoliko poznala že prej, zato- rej sva se tudi dela lotila čisto po svoje.

Ko sva prišla na Rodni vrh, sem najprej obiskala domove vseh svojih učen- cev in se dodobra seznanila z razmerami v katerih živijo. Če vam povem v

kakšnih razmerah živijo domala vsi naši učenci, mi ne boste verjeli.

Nikomur ne morem za- meriti če zamudi pouk, če ne napiše domače naloge, kajti večina teh naših učencev živi v takšnih ra- zmERAH, da se sploh čudi- mo, da lahko redno obi- skujejo šolo!«

»No, da redno obiskuje- jo pouk, jih moram tudi jaz pohvaliti,« pravi rav- natelj Gvido. »Veliko na- pora zahtevamo od njih. Marsikje ga ne bi zmogli! Tu ga zmorejo! In to naju z ženo ohrabljuje. Učencem nudimo v šoli zajtrk in malico. Mnogim je to edi- ni obrok hrane. Če je pou- ka prost dan, učenci ko- maj čakajo da lahko zopet pridejo v šolo. Da šola zmore še vedno dva obro- ka hrane, si veliko priza- devamo, da večino po- trebne hrane pridelamo doma na šolskem vrtu, z denarjem za nakup živil pa nam priskočijo na po- moč razne delovne orga- nizacije in posamezniki. Ni dolgo tega, ko nam je namenil dr. Zupančič ti- soč din in prav toliko tr- govsko podjetje »Merca- tor«. Nič kaj posebnega ne nudimo učencem, če- prav v spretnih kuharskih rokah naše šolske kuhari- ce nastane vse odlično. Pri vsem tem pa me moti to, da kaj radi pozabljamo na odročna območja, se obnašamo do njih z mače- hovskim odnosom in ne vidimo, da se ljudje lahko le z našo pomočjo izvijajo iz teh okovov. Poglejte! Pravijo, jaz še nisem vi- del, da visi v ljubljanski banki v Ljubljani, luster, ki je vreden tri stare mili- jone. In to samo luster. Tu pri nas v Halozah, v naši šoli, pa čakamo kdaj se bo pocenil fižol od 30 na 20 din kilogram, da ga bo- mo za tisti podarjeni de- nar lahko čimveč kupili.

Res je, da sva se z ženo odločila, da greva učiti še teh nekaj let, kolikor naju loči do zasluženega poko- ja, tja kjer je najhuje in kjer so učenci potrebni najine pomoči. Mislim, da sva se prav odločila. Čaka naju zahtevno, vendar hvaležno delo.«

Poti, ki vodijo k napredku

Domačini v Rodnem vrhu in okolici so si v za- četku zvedavo ogledovali šolo in kaj se dogaja na njenem vrtu, kaj potem učenci počno s to zelenja- vo, ki jo vkuhavajo itd. Ja, pa ravnatelj jih je včasih tudi »okregal« pa vendar mu niso zamerili, saj so dejali: »Ja, tisti Čepin je pa v redu!«

Ravnatelj Čepina in njegovo ženo Marijo so domačini sprejeli za svo- ja. Za nič na svetu se ne bi mogli ločiti od njiju, od Gvida in Marije, ki sta pri- nesla v njihov kraj novo življenje, nove poti, ki vo- dijo samo k napredku, kajti vse njune misli izvi- rajo iz ljubezni do njih.

TONE URBAS

Med 37 učenci podružnične šole na Rodnem vrhu sta bila samo dva med njimi že v kinu, še nihče izmed njih pa se ni peljal z vlakom. Zdaj načrtujejo, da bodo obiskali Maribor, seveda, če bodo uspeli zbrati dovolj denarja. V mestnih šolah ostajajo po malicah gore kruha, žemljic, peciva. Na Rodnem vrhu ne ostane nikoli drobtinica ali skorja kruha. Tu so otroci v večini primerov še kruha lačni

Nekega dne se je v štabu oglasil (Franc) Gregorčič-Stojan. Povedal mi je, da odhaja na novo dolžnost v Benečijo in da potrebuje še nekaj ljudi za organiziranje beneske čete. Ker sem se že naveličal dela pri štabu, sem Stojana prosil, naj tovarišu Zorku omeni tudi mene. To je tudi storil in bil sem določen v skupino.

Tako smo neko popoldne odšli iz štaba in se pridružili briškemu bataljonu, ki se je zadrževal v okolici Zapotoka. Mislim, da je bil takrat komandant bataljona Ivan Furlan. Na zahteve tovariša Zorka nam je dodelil še štiri borce in tako je enota štela šest ljudi. Za komandirja čete je bil imenovan tovariš Stojan, jaz pa sem postal komandir prvega voda.

Naslednji dan, bilo je okrog 12. junija, je bilo megleno vreme. Bataljon je imel na obhodu svoje patrolje. Okrog devete ure dopoldne je pridrvel v bataljon neki borec in povedal, da so na senožeti nad Zapotokom opazili neke raztrgane partizane, kakršnih do takrat še nismo opazili. Tudi naša enota jih je šla iskat, vendar brez uspeha. Še isto popoldne smo se odločili za odhod v Benečijo. Kot komisar čete je šel z nami tudi Lado Lesjak.

Po nekaj dneh smo prišli v vas Kosca-Ošnje. Tam se nam je, kakor se spominjam, pridružilo trinajst beneških fantov, med njimi Jožko Ošnjak, ki je postal komandir drugega voda čete, medicinec Marjan Zdravljčič iz Kladiča je postal sanitetni referent, bili pa so še Egidij Bukovec-Janko, Luciano Blažutič, Marino Budigoj, Gino Chiuch ter drugi. Četa je šla sedaj že devetnajst članov.

Avgusta smo se premaknili na levo stran Idrijce v vas, iz katere je bil lep pogled na Staro goro. Na desni strani nad Idrijo v Benečiji se je takrat nahajala enota Vos. V megli sta dva borca enote Vos odšla v patroljo po levi strani Idrijce proti Velendolu. Malo pred vasjo sta na ovinku naletela na nemško patroljo. Začeli so se obstreljevati. Vosovca sta bila ranjena, med Nemci pa sta bila dva ubita, tretji pa je pobegnil in prišel v svojo enoto na Stari gori. Kmalu po tem sem odšel v drugi patrolji. Ko smo opazili ranjenca, smo ju najprej odnesli v našo enoto, kjer sta dobila prvo pomoč. Borec, po imenu Ciril, je bil težko ranjen, zato smo se odločili, da ga čez noč varujem v nekem podzemnem bunkerju. Naslednje jutro so ga borci odnesli v bolnišnico.

Sredi dopoldneva sem se vrnil v enoto. Pravkar so začeli kuhati kosilo. Zaradi varnosti je bil kotel postavljen na širokem dvorišču ob cesti, okrog kotla pa se je drenjalo nekaj borcev. Naenkrat je prav v kotel priletela mina. Ranjen ni bil nihče, hitrih nog pa smo bili vsi. Kmalu smo ugotovili, da nas Nemci napadajo z mi-

Začetki vstaje v Benečiji

Junija ali julija leta 1944 je operativni štab NOV za Severno Primorsko določil šest ljudi, ki naj bi šli v Benečijo organizirat beneško četo. Benečija je bila takrat še brez partizanskih enot. Štab se je nahajal v novi baraki pod vasjo Zarščina. Komisar operativnega štaba je bil Franc Črnugelj-Zorko, jaz pa sem bil pri štabu razvodnik stražarskega oddelka.

nometalcem iz vasi Podrskje. Zavzeli smo položaje, vendar nas je bilo premalo, da bi se lahko dolgo branili, zato smo se umaknili.

Čez nekaj časa je naša enota, mislim, da v vasi Kravar v Benečiji, pripravila miting. Nanj je v civilni obleki prišel tudi italijanski vojak Ceccareni, ki je bil zaljubljen v slovensko dekle. Pregovorili smo ga, da je začel sodelovati z nami in tako smo se začeli pogovarjati tudi o napadu na njihovo postojanko v Št. Petru. Napad smo pripravili za 28. september 1944 dve minuti čez polnoč. Domenili smo se tudi s sabotažno četo iz Brd, da nam bo prišla na pomoč. Obe enoti sta se

zbrali v Podutani in nadaljevali pot proti Škuto-
vem ter dalje proti Azli in
Št. Petru. Na križišču cest
Azla–Čedad–Št. Peter
smo se ustavili in si razde-
lili naloge. Skupina treh
ali petih borcev je bila do-
ločena, da poreže telefon-
ske žice med Čedadom in
Št. Petrom, druga skupi-
na borcev pa je odšla v
patrulje in zasede. Prvi
naj bi šli v postojanko ko-
mandir Simon Hrast, Jož-
ko Ošnjak in jaz, drugi pa
naj bi prišli za nami čez
nekaj minut.

Tisti večer je bil, kakor je bilo zmenjeno, na straži vojak Ceccareni. Dal nam je dogovorjeni znak in takrat smo vsi trije planili naprej, ga razorožili in poslali v zaledje. Med vrati

se je pojavil dežurni oficir, s katerim smo prav tako hitro opravili. Ob njegovem kričanju se je zbudil neki kapitan, ki je začel streljati iz prvega nadstropja. Takrat so bili za nami tudi že naši borci s komandirjem sabotažne čete Vukom Popovičem-Crnogorcem na čelu. V postojanki je nastala zmeda in streljanje z vseh strani. Iz skladišča sem hotel odnesti težki mitraljez »breda« in nekaj streliva, vendar sem bil pri tem ranjen. Rešil sem se tako, da sem nekako prišel do reke Nadiže in preplaval na njen desni breg. Blizu Robiča sem reko zopet preplaval in odšel v smeri Klodič, kjer je bilo naše zbirališče. Kljub težkim

ranam sem se privlekel na hrib nad postojanko. Takrat je začelo rositi in tako sem si vsaj malo potešil žejo. Kmalu sem opazil, da po stezi prihaja neki civilist. Nekaj časa sva se gledala, jaz sem imel vanj naperjeno puško, nato pa se je obrnil in odšel brez besed proti dolini, od koder je prišel. Odlomil sem si dve palici, da sem laže nadaljeval pot. Pri potoku sem se dobro odžegal, nato pa odšel preko njive, kjer sem srečal moškega in žensko. Prosil sem ju za cigareto in nekaj hrane, vendar sem dobil le čik. Prišel sem do prve vasi, kjer sem naletel na domačega frizerja in še nekoga drugega. Spravila sta me v hišo, kjer so me ženske očistile, obvezale in nahranile. Moža sta pripravila lestve, dala nanje nekaj slame in me odnesla proti Klodiču, kakor sem prosil. Že v vasi Kosca so me prevzeli naši in odpeljali v Klodič ter me predali sanitetnemu referentu Zdravliču.

Mislim, da smo se že naslednji dan premestili v vas Lombaj, kjer je bilo še nekaj ranjencev. Čez nekaj dni so me z vozom odpeljali v drugo vas, kjer sem prenočil na nekem seniku, drugi dan pa so me odnesli v Močile pri Kobreškem, kjer sem bil ves dan sam pod nekim kozolcem. Šele pozno ponoči je prišla pome skupina in me odnesla v bolnišnico. V šotoru, v katerem je bilo polno ranjencev, sem spoznal tudi Cirila, borca, na katerega sem pred dobrim mesecem pazil v bunkerju.

V bolnišnici, imenovani Svoboda, ki jo je vodil dr. Ernest Berke in je bila med Doblarjem – Rovtom in Kobreškem, sem ostal mesec dni. Kuhinja je bila postavljena na prostem, dim pa speljan skozi podzemni rov, da ga ni bilo mogoče opaziti. V bližini je bil tudi potok, kjer smo se lahko umivali, brili in si prali. Začeli so graditi tudi novo barako, ker je število ranjencev naraščalo.

Iz bolnišnice sem odšel konec oktobra. Po nekaj dneh hoje s palico sem prišel v vas Konac v Benečiji, od tam pa preko Klotiča proti Kosci. Sovražnik me je zasledoval s kamionom, vendar sem se še

pravočasno umaknil. V neki vasi sem srečal Garibaldijeve enote, od katerih sem zvedel, da je beneški bataljon baje v vasi Kravar. Tam sem našel prejšnjega sanitetnega referanta, sedaj pa komisarja bataljona Zdravljica. Pregledal me je in prevezal. Povedal je, da se približujejo Nemci in naj se, če le morem, umaknem v svojo vas Višnjevik. Tako sem tudi storil.

Dne 5. januarja 1945 sem spet odšel v svoj bataljon v Benečijo, kjer sem postal politični delegat v četi ter bataljonski sekretar Skoja.

IVAN ERZETIČ

Pri
Grobelniku
v Kortah.

Poleti 1944 se je štab ZKO nahajal v Kortah. Takrat je bila nemška hajka. Umaknili so se v gozd pod Grobelnikovo kmetijo, kjer so postavili stražo s puškomitraljezom. Položaj je bil zelo neugoden. Nemci, ki jih je bilo precej, so prišli h Grobelniku, nato pa so odšli v smer, kjer je bil štab. Straža ni bila dovolj budna. Nemci so ujeli mitraljeza in pomočnika ter se približali štabu, ki se je prikril v strmini. Ko je Fric, ki je bil najbližji, zagledal skupino Nemcev, ki se je približevala in šla nekaj metrov niže skozi gosto goščo, je spustil nanje iz brzostrelke cel rafal. Dva sta padla. Štab se je moral umakniti po jarku proti dolini. Tam je bila čistina, desno in levo pa skale. Umaknili so se v nek suh jarek in se stisnili pod skale. Štab je zadolžil Frica, da postavi stražo in ga zavaruje. Fric je vzel s seboj Albina Riharja iz Solčave, da sta skupaj pregledala teren in bila ves dan na položaju, od koder sta imela dober razgled. Dan je bil zelo dolg in mučen. Če bi jih Nemci zasledili in napadli, bi se le redkokdo rešil. Izza gostega grmovja je Frica pocukal Albin in mu dejal: »Poglej jih, že gre-do.« V svoji sredi so vodili zvezana partizana in nosili mrtva Nemca. Bilo jih je okrog sto. Šli so mimo štaba po pobočju v Obirsko.

Po pripovedovanju
Lovra Preka-Frica
zapisal Anton Ikovic

Borcem
Štirinajste
divizije

Vabimo borce Bračičeve, Šerčerjeve in Tomšičeve brigade ter štaba Štirinajste divizije na petnajsto že tradicionalno srečanje borcev Štirinajste divizije, **ki bo v soboto 4. februarja letos ob 19. uri v spodnji dvorani Doma JLA v Ljubljani.** Odbor Štirinajste divizije

Danes objavljeno fotografijo je v naše uredništvo prinesla tovarišica Malči Kovač iz Ljubljane. Našla jo je v zapuščini svoje mame. Ker ne ve, kdaj in kje je bila fotografija posneta, niti kdo so tovariši in tovarišice na njej, prosi za pomoč in pojasnilo.

Odgovor k fotografiji z vprašanjem

K fotografiji z vprašanjem, objavljeni v 49. številki TV-15 dne 15. decembra 1977, nam je tovariš Janez Strgar-Ivo z Bleda poslal naslednje pojasnilo.

Fotografija je bila posneta pomladi leta 1944. na Jelovici v okolici Taleza. Na njej je fotografiran del borcev četrte jelovske čete. V prvi vrsti klečijo ali ležijo od leve proti desni: neznan partizan, Ciril Ankrst, mitraljezec, nazadnje je stanoval v Kranju, kjer je lani umrl; Franc. Ankrst-Metod iz Ribnega, umrl leta 1946; Jože Kumerdej – Tiger, doma iz Ribnega, sedaj stanuje nekje v Ljubljani; mitraljezec Ivanko, doma nekje iz okolice Medvod; neznan borec, doma iz okolice Begunj ali Zirovnice; zadnjega v prvi vrsti se ne spominjam dobro.

Stojijo od leve proti desni: prvi je verjetno Tone Dolar iz Bleda, ki je padel konec leta 1944 ali v začetku leta 1945 pod Stolom; Ivan Smid iz Ribnega, umrl je leta 1970; tretjega se ne spominjam dobro; Strgar Anton-Matija iz Kupljenka, umrl leta 1948 zaradi posledic vojne; Anton Potočnik iz Bleda, kjer živi še danes; zadnji je Ivan Smid iz Sela pri Bledu.

FOTOGRAFIJA Z VPRASANJEM FOTOGRAFIJA Z VPRASANJEM FOTO

VPRASANJEM FOTOGRAFIJA Z PRASANJEM FOTOGRAFIJA Z VPR

Triindvajsetega januarja bo minilo sto let od rojstva enega od velikih slovenskih pisane besede-pesnika Otona Župančiča. Slovenci se mu bomo primerno oddolžili s številnimi proslavami, ki se bodo začele 21. januarja v pesnikovi rojstni Vinici, tri dni pozneje pa bo osrednja proslava v ljubljanski Ope-ri. Junija se bodo v Beli krajini srečali mladi iz vse Slovenije in iz zamejstva. Številne proslave bodo tudi drugod po Sloveniji in v zamejstvu.

Mogoče je prav, da ob tej priložnosti spomnimo tudi na njegov in naš odnos do svojega materinega jezika.

Prav je, da se vsi spominjamo pomembnih obletnic naših velikih mož. Ob tej priložnosti si spet priključimo v spomin vse, kar so pomembnega storili za svojo dobo in za vse nas – za narod, kateremu so pripadali in še pripadajo. Trudimo se, da bi si priklicali v zavest njihovo izročilo, da bi obudili njihovo delo.

Župančič-pesnik nam je vsem znan. Znan nam je njegov klic po totalnem upor »zob za zob, glavo za glavo«. Slovenski narod se je klicu odzval. Tako nas je prav Župančič, ki je s svojo pesniško močjo pozval na boj, pozdravil tudi v svobodi. Poglejmo si njegov govor na ljubljanskem radiu 10. maja 1945:

Sonce je zasijalo

»Velika radost je v meni. Izmerite njeno višino po globokem trpljenju, ki ste ga prebili sami, zdihujoči pod jarmom ošabnega zavojevalca in škripajoči z zobmi nad sramotnim izdajskim poniglavstvom bednih rojakov, ki niso našli smeri v velikem odločujočem času. Morilci so smeli hoditi svobodno med nami in visoko dvigati glavo, značaji so hirali in umirali po temnicah in taboriščih doma in v pregnanstvu, krivi pre-roki so si prilastili lepo slovensko besedo za pačenje resnice, poniževanje poštenjakov in lepšanje puhle pene svoje modrosti.

Divji srd je v meni in velika radost je v meni

Razmišljanja ob stoletnici rojstva Otona Župančiča

Povem vam: dostikrat, kadar sem poslušal besedune, ki so prav s tega mesta prodajali svojo ceno robo, da bi z njo zapeljevali narod kakor brezdušni sejmarji, mešetarji in sleparji, sem se čutil kakor pes na verigi, ki laja v luno, in sem moral sam zalajati, da sem dal duška srdu, ki mi je kipel v duši ter se mi zbiral v srcu kakor strup, ki mi je hotel zagnojiti vse, kar je bilo v meni še lepega, človeškega in dostojanstvenega.

Divji srd je v meni in velika radost je v meni.

Polnile so se temnice in koncentracijske taborišča, a naša gora je bila čedalje bolj živa, čedalje bolj zelena. Tam se je zgrinjal naš mladi pogum, ki se ni hotel ukloniti. O, dečki naši, sinovi, bratje, očetje, hčere in sestre in matere in žene, partizani in partizanke, terenci in terenke, ki niste nič računali s časom ne s plačilom v denarju in blagu, temveč ste prevzeli nase vse trpljenje, ves napor, glad in strad, ki ste izvolili mah za blazino, skalo za vzglavje, vejo za odejo, nebo za strop, ker ste čutili, da je treba domovino imeti in zahtevati takoj in vso, nedeljeno in docela svobodno, ne pa priznati laži – avtonomije skromnega kosa slovenske zemlje pod tujim varštvom z nekakim videzom kulturne lešcherbe, ki naj bi pomenila mesec, pa je bil kvečjemu medel zadnji krajec, ki ga bo čedalje manj, do-

kler v mlaju sploh ne izgine z obzorjem. Velik srd je v meni in velika radost je v meni.

Nam je bil zapovedan kulturni molk in držali smo se ga, kakor je bilo težko; ko pa je naša armada vkorakala v Ljubljano, glej, je zasijalo sonce. In kakor se o veliki noči vrnejo zvonovi iz Rima, da po tridnevem molku velikega tedna oznanijo vstajenje in zapoje alelujo, tako nam je dan naše osvoboditve razvezal jezik. Spregovorili smo, zapeli smo: Victorija! Naš duh se je vrnil iz pregnan-

stva, planil je iz temnice, razsvetil se je ter dobil dar govora, in bela Ljubljana, naša lepa in topla glasnica, bo drevi pokazala, da se je tudi njej popravilo grlo, in današnji naš stop množic pred našo zbrano slovensko vlado in jugoslovansko armado bo z ostrim kontrastom še enkrat osvetlil klavni polom dveh prisiljenih shodov klavrnega izdajalskega generala, možaka z najdaljšimi prsmi pod domobransko kapo, čigar besede so padale v leden molk brezglasnih trideset tisoč ust.

Velika radost je v meni, in hotel bi jo razliti čez vsa slovenska srca, čez vse tiste, ki se vesele, da dihaajo spet svobodni zrak Slovenije, Jugoslavije, zvezane za večno s Sovjetsko unijo in vsem kulturnim svetom.

Polni veselja in nepopisnega navdušenja so Slovenci sprejeli te tople besede. To je bil eden prvih političnih govorov v svobodi. V svobodi, ki je prinesla tudi svobodo izražanja. Žal pa nemalokrat prav to svobodo napak razumemo in mislimo, da je vse dovoljeno. Dobrohotno in površno sprejemamo – ali pa preslišimo – vse, kar je napisano ali povedano v slabem, nerazumljivem in nefunkcionalnem jeziku. Tu smo se Župančičevi misli in poslanstvu izneverili – padli smo na izpitu. Župančič je bil namreč tudi eden izmed najbolj vztrajnih borcev za slovenski jezik. Poleg tega, da je za jezik skrbel v svojih umetniških delih (nobeno dobro delo ni napisano v slabem jeziku), je o tem tudi mnogo razmišljal. V članku Naš jezik v svobodi iz leta 1949 pravi tudi tole:

»Redki so tisti, ki menijo, da se lastnega jezika ni treba učiti, kakor češ da ga že tako znaš. Tako mišljenje je znamenje nekake topoglavosti, ki je puhel sad duševne lenobe in plitke čustvenosti, lastnosti, ki za vseobčnost niso kdo ve kako zaželene ali koristne.«

Torej so se že takrat našli ljudje, ki so menili, da se materinega jezika ni treba učiti. Danes je takih še več in mnogi se zavzemajo celo za zmanjšanje števila učnih ur slovenskega jezika v naših šolah. O tem, kakšen jezik govorijo mnogi diplomanti raznih, predvsem pa tehničnih fakultet, se lahko vsak dan sproti prepričamo. Mnogo besed je že bilo napisanih o slabem jeziku naših časnika-jev, politikov, reklam-jev, gospodarstvenikov, skratka, vseh nas. Vseh nas, ki bi morali iz dneva v dan skrbeti, da bi naš jezik razvijali smotrno, v skladu s razvojem družbenega napredka in naših prizadevanj. To še toliko bolj, ker vemo, da vsa prizadevanja padejo na neplodna tla, če so izražena nerazumljivo, površno, nedorečeno, če si zaradi neznanja lastnih stavčnih zvez in besed te sposodimo na jugu naše domovine ali čez mejo. To je boleče zlasti tedaj, ko si krojimo lastno dobro v samoupravnih sporazumih, napisanih v slabem in pomena praznem, frazer-skem jeziku.

Vprašajmo se torej ob tej priložnosti, če smo Župančičevim prizadevanjem v tej smeri sledili. Če smo dan za dnem skrbeli, da bi bilo vsaj tisto, kar pišemo ali govorimo za širok krog bralcev ali poslušalcev, razumljivo, funkcionalno. Ni le pomembna obletnica rojstva – tisti trenutek, ko naj bi se s solzami v očeh spominjali lepih besed pomembnega predstavnika našega naroda. Še bolj naj bi živele njegove ideje v naši zavesti pri našem vsakdanjem delu. Župančičeva misel, strnjena v besedah »zob za zob, glavo za glavo«, ter v nenehnih prizadevanjih za dobrobit slovenskega naroda to vsekakor zasluži. Kot vsak velik človek, se je tudi on zavedal, da vsak narod obstaja in izraža svoje pravice po »milo-sti jezika«.

Ob letošnjih celoletnih proslavah ob stoletnici rojstva Otona Župančiča – tega mojstra slovenske besede – se včasih spomnimo tudi našega jezika in se nad njim zamislimo.

MILAN VOGEL

Oglejmo si pobliže in na kratko film, ki neumorno polni veliko ljubljansko unionsko dvorano. Seveda gre za delo Jožeta Bevca To so gadi. Naslov je tipično komedijski, tak pa je tudi film: komedija, ki veselo služi solidnemu razvedrilu. Sproščeni smeh je vedno dragocena stvar, zato je sicer pretirano nezahtevni Bevcov film že vnaprej dobrodošel.

Razburljivo dogajanje je postavljeno na staro predmestno dvorišče, kjer se križajo številne značaj-ske in socialne posebnosti stanovalcev, med njimi pa prednjačijo tiste, ki jih zganja pet neutrudnih fantov iz okrnjene, a prijazne družine avtobusnega voznika (B. Sotlar). Mamo jim nadomešča dobra skrbnica (M. Potokarjeva), to pa je seveda dodaten razlog za obrekljivo sosesko. Fantje si zaradi svojih neznosnih potegavščin prislužijo vzdevek »gadi«, saj nenehno oblegajo dvorišče s šaljivimi domislicami: vrata največje klepetulje zalagajo z drvini, na dimnik postavljajo kolo čez mero sposobne občanke, v skupno stranišče pa nastavljajo lutko, kar povzroča ob jutrih nestrpne dogodke. To je osnovni dramatičen položaj, od koder raste situacijska komika; vendar je ta zaradi enkratne anekdotične narave nekoliko burkaška in kot taka po eni strani onemo-

Bevcov film

To so gadi

goča kontinuiran dramaturški lok, po drugi strani pa onemogoča globlji komični značaj filma. Zato je zanimivejša karakterna komika, ki nastaja iz reakcij tako ali drugače prizadetih. Dosledna in v resnici smešna je tipična obrekovalka (M. Kačičeva), tak pa je tudi sveži zaljubljenec, drugače šarmantni in prizadevni voznik mestnega avtobusa (B. Cavazza), ki mora zaradi svoje ognjevitosti ljubezni do nove in začasne, seveda mlade skrbnice petih gadov preži-

veti nekaj mučnih dogodkov. Vsa ta nasprotja med običajnim redom stvari in nenavadnimi ekshibicijami razpoloženih fantov izločajo osnovne komične pojave, ki jih režiser komponira v prijeten niz smešnih domislic. Kar velja filmu očitati, je predvsem shematičen scenarij in premajhen oblikovni napor, ki film izmika osnovnemu čaru širših in globljih komičnih razsežnosti. To neizrazitost za silo nadomešča simpatična resnost družinskega razmerja in posameznih usod, ki seveda ne sme zanihati v močnejše tragične tone. Vendar je tovrstna resnost dovolj za plemenitejšo ozadje, na katerem dobiva narava komičnih manifestacij izrazito nebanalne in toplejše barve. Gre za tipično komedijo, ki kljub svoji površnosti vzbuja prijetno zabavo.

Glede na splošno resnost in dramskost slovenskega filma je Bevcov film vsekakor zanimiv poskus njegove humorizacije. Poglavitni Bevcov prispevek je, da je po mnogih letih znova odprl komično perspektivo slovenskega filma. Naval gledalcev zanesljivo pričja o nujnosti domačega filmskega razvedrila, hkrati pa je treba reči, da bo treba nadaljevati s sproščenimi filmi, ki bodo omogočali zahtevnejšo gledljivost in popularnost.

NORŠINCI

Nova pridobitev strelcev

Koncem leta jubilejev tovariša Tita in partije – 1977 – so člani domače strelske družine v Noršincih pri Murski Soboti odprli strelišče za zračno puško v preurejenem vaškem domu. Finančno pomoč pri ureditvi strelišča je prispevala občinska telesno-kulturna skupnost Murska Sobota.

Ob tej priliki je bilo medobčinsko tekmovanje pomurske regije v streljanju z zračno puško serijske izdelave. Prvo mesto je pri članih osvojila ekipa občine Ljutomer (693 krogov), pred ekipo občine Murska Sobota (666 krogov), ekipo občine Lendava (666 krogov) in ekipo občine Gornja Radgona (649 krogov). V mladinski konkurenci so bili najboljši mladinci občine Ljutomer (675 krogov) pred ekipo občine Murska Sobota (671 krogov) in ekipo občine Lendava (590 krogov). Med posamezniki sta bila najboljša Karel Turner (178 krogov) pri članih in Franc Balaško (180 krogov) pri mladincih, oba iz ekipe občine Murska Sobota.

Na novem strelišču v Noršincih je bilo tudi prvo izbirno tekmovanje za selekcijo občine Murska Sobota v streljanju z zračno puško serijske izdelave. Udeležilo se ga je 19 članov ter 18 mladincev. Proti pričakovanju so strelci izpolnili normo in to kljub temu, da nekateri posamezniki v svojih strelskih družinah nimajo pogojev za redne treninge. Nekaj rezultatov najboljših: Karel Turner (356 krogov), Mirko Horvat (351 krogov) in Franc Horvat (349 krogov) pri članih, pri mladincih pa Franc Balaško (360 krogov), Marjan Majdar (433 krogov) in Marjan Balažič (344 krogov).

FILIP MATKO

PREBOLD

V minulem obdobju uspešno

V Preboldu je bilo za člane ZRVS organizirano predavanje »Specijalna vojna«, ki ga je imel predsednik občinskega odbora ZRVS Žalec Boris Arzenšek. Po predavanju je bila še redna letna konferenca, na kateri so pregledali svoje minulo delo, ter si zastavili nove naloge nato pa še izvolili novo vodstvo.

Predsednik OO ZRVS Prebold Zdenko Terpin je podal poročilo o delu Osnovne organizacije za minuli dve leti. V zadnjih dveh letih so posvetili še posebno skrb splošnemu vojaškemu usposabljanju in idejnopolitičnemu izobraževanju članstva in posamičnim pripravam članov ZRVS za reševanje taktične naloge na terenu.

Ob vsem tem pa ne gre prezreti tudi njihovega sodelovanja s krajevno skupnostjo pri izdelavi varnostne ocene, varnostnega načrta in obrambnega načrta. Člani ZRVS so se skupaj s pionirji in mladinci udeležili štiridnevnega pohoda po poteh slovenskih brigad in političnih aktivstov, ki je potekal na območju žalske občine. Pri tem pa velja še omeniti tudi njihov prispevek pri vključevanju mladih v vojaške šole. S panojem, ki ga imajo na osnovni šoli Prebold, v besedi in sliki seznanjajo učence z življenjem in delom gojencev vojaških šol in akademij. Ne nazadnje pa velja še omeniti njihov korak pri boljšemu povezovanju s člani ZRVS v TT Prebold, kjer so že ustanovili aktiv ZRVS, ki naj bi kmalu začel z delom.

Ob koncu pa naj še povemo, da je OO ZRVS že bila za svoje delo odlikovana s srebrno plaketo RO ZRVS in še nekaterimi drugimi pomembnimi priznanji.

DARKO NARAGLAV

Člani ZRVS poslušajo predavanje, oziroma navodila za izpite, ki jih predvideva program strokovnega izobraževanja.

KROPA

Praznovanje v Kropi

V prireditve »Po stezah partizanske Jelovice«, v spomin na legendarno dražgoško bitko pred šestintridesetimi leti, je sodil tudi partizanski miting na predvečer tekmovanja, prvo letošnjo jamarsko soboto, ki so se ga v Kropi mimo številnih domačinov, udeležili tudi nekateri tekmovalci in gostje.

Slavnostni govornik, sekretar mestne konference ZK Ljubljana, Vinko Hafner, je v svojem govoru med ostalim dejal:

Letos mineva 36 let od znamenite dražgoške bitke, torej od tistih dni od 9. do 12. januarja 1942, ko je v Dražgošah slavni Cankarjev bataljon, ki je štel le 220 borcev, bil legendarni boj z desetkrat številnejšim sovražnikom. Cankarjevce so smelo vodili junaki, kot sta bila Stane Žagar, organizator Komunistične partije in osvobodilnega boja na Gorenjskem in komandant bataljona Jože Gregorčič.

V dražgoški bitki je padlo več kot sto Nemcev. Imela je velik odmev tudi zunaj naših tedanjih meja, saj se je vodila na Gorenjskem, v deželi, ki je mejila na mogočni reich, v deželi, kjer je bila dokaj dobro razvita industrija. Ne gre prezreti dejstva, da je bilo to v času, ko si je Hitler podjarmil že velik kos Evrope, ko je bila njegova soldateska pred Leningradom in Moskvjo; v Afriki pa so tolkli zaveznike.

Za tlačno Gorenjsko prebivalstvo je bila dražgoška bitka očiten dokaz, da je tudi Nemec ranljiv, da ni vsemogočen in da se je z organiziranim bojem moč upreti okupatorjevi zamisli o iztrebljanju tudi gorenjskega življa. Ta poraz okupatorja je imel številne posledice. Že napovedano priključitev Gorenjske k nemškemu reichu so odložili za nedoločen čas, prav tako rekrutiranje gorenjskih fantov v nemško vojsko. Okupator je bil prisiljen tudi spremeniti načrt o množičnem izseljevanju gorenjskega prebivalstva, ker bi s tem samo še pospešili množičen odhod v partizane.

Vinko Hafner je v nadaljevanju svojega govora omenil, da se številni Kroparji, predvsem starejši, še živo spominjajo, kako ponosno in samozavestno so se valile kolone Nemcev iz te smeri proti Dražgošam in kako sklonjenih glav so se od tam vračali s svojimi mrlji.

Tudi Kropa je dala svoj prispevek v zadnji vojni tako s svojimi padlimi, kot s svojim zadržanjem med vojno. Takih krajev, kot je bila Kropa, je bilo na Gorenjskem malo, zato je prav, da s tekmovanji v spomin na te legendarne dogodke nadaljujemo in s tem prenašamo tradicije NOB tudi na naše najmlajše.

Po govoru Vinka Hafnerja so nastopili še moški komorni zbor KUD »Stane Žagar« iz Kroke pod vodstvom prof. Egija Gašperšiča, harmonikarski orkester glasbene šole iz Radovljice pod vodstvom prof. Joža Ažmana, šolski pevski zbor in recitatorska skupina učencev osnovne šole »Stane Žagar« iz Lipnice in pa recital Dragice Šolar-Kokot in Antona Šolarja iz Primorskega dramskega gledališča iz Nove Gorice.

Za zaključek sta moški komorni zbor KUD »Stane Žagar« in harmonikarski orkester pod vodstvom prof. Joža Ažmana zapela in zaigrala še tri borbene pesmi, istočasno pa je na obronkih Kroparske gore zagorel kres, v zrak so švigale rakete vseh barv. Ta večer bo ostal vsem navzočim v lepem spominu, kot pravi partizanski miting.

MARJAN MAJES

ŠOŠTANJ

Dela ne bo manjkalo

Člani združenja borcev NOV Šoštanj so 14. januarja na volilni skupščini pregledali delo, ki so ga opravili v preteklih dveh letih ter sprejeli smernice dela v prihodnje.

Preteklo obdobje so ocenili kot uspešno, saj je borčevska organizacija uspešno reševala razne težave pri zdravljenju borcev, priznavalninah, ob podeljevanju enkratne pomoči in pomoč dijakom. Borci so obiskovali bolne in ostarele člane na domovih in v bolnišnicah, reševali so satnovanjska vprašanja borcev, skrbeli za njihovo rekreacijo in razvedrilo ter prirejali izlete v razne partizanske kraje.

Seveda pa vse težave niso bile odpravljene, za kar bo moral poskrbeti novo izvoljeni odbor. Borci si še posebej želijo, da bi čimprej začel delovati dispanzer za borce pri Šaleško-savinjskem zdravstvenem domu v Velenju in da bi bil kmalu dograjen počitniški dom v Banjolah, ker je zelo veliko borcev, ki so nujno potrebni klimatskega zdravljenja ob morju. Borci so tudi menili, da doplačila za zdravstvene usluge po novem samoupravnem sporazumu ne bi smela obremenjevati borcev, še posebej ne tistih z manjšimi osebnimi dohodki.

MILOŠ VOLK

LJUBLJANA-BEŽIGRAD

Pianino – novoletno darilo

Združenje borcev NOV iz KS STADION deluje tudi kulturnoumetniškem področju. Že več let ima svoj orster mandolin, s katerim pogosto nastopa na proslavah sprejemih, raznih otvoritvah in kulturnih prireditvah. Pravkar pa so skupno s člani krajevne kulturne komisije organizirali tudi moški oktet.

Dobro mero poguma za takšno aktivnost jim daje Slavko Avsenik, ki je tudi član njihovega združenja. Že več let je zaporedoma s svojim ansamblom narodno zabavne glasbe prireja pod pokroviteljstvom združenja borcev brezplačne celovečerne koncerte za krajanje, zdaj tudi že v veliki dvorani lani novega Druženega doma Stadion. Ker je potrebno za vsak glasbeni nastop katerikoli izvajalcev, nekje pripeljati klavir v to dvorano, je Slavko Avsenik Novo leto 1978 poklonil združenju borcev NOV KS Stadion pianino, ki je sedaj na razpolago vsem nastopajočim omenjeni dvorani.

Združenje borcev NOV KS Stadion se članom Avsenikovega ansambla javno zahvaljuje za sodelovanje na krajnih prireditvah združenja in krajevne skupnosti, Slavko Avseniku pa še posebej za sodelovanje z borčevsko organizacijo in za podarjen pianino.

Združenje si takšnega sodelovanja želi tudi v prihodnosti.

TRBOVLJE

Uspešni v lanskem letu

Rezervni vojaški starešine Trbovelj, so pred dnevi opravili še testne izpite iz vojaške teorije in s tem uspešno zaključili program strokovnega izobraževanja za minulo leto. Izpitov se je udeležilo 443 rezervnih vojaških starešin. Kar 173 RVS je opravilo izpit z odlično oceno pravdobrih, bilo 115, dobrih 16 itd.

K doseženemu uspehu, so vsekakor pripomogle dobre priprave. Vprašanja so bila razdeljena na šest testnih skupin, delo pa je ocenjevalo kar osemnajst ocenjevalcev.

Zadovoljivo raven strokovne usposobljenosti so rezervni vojaški starešine pokazali tudi med letom na praktičnih vajah, v katerih sta bili združeni teorija in praksa v organiziranih akcijah, še posebej pri organizaciji zasedb, poudarkom na organizaciji ognjenega sistema, upoštevanju konfiguracije izbranega terena.

RUDI MATKOV

ZA BREZPLAČNO VOŽNJO NA ŽELEZNICI

Vsem nosilcem »Reda narodnega heroja« NOV, nosilcem »Partizanske spomenice 1941« in jugoslovanskim prostovoljcem španske republikanske vojske, se tudi za letošnje leto podaljša veljavnost izkaznice za brezplačno vožnjo na jugoslovanskih železnicah.

Za podaljšanje izkaznice P-1 b morate le-te poslati v priporočenem pismu s priznanico o vplačilu 20 din. Izkaznico in priznanico pošljite na naslov: »Zavod za novinsko-izdavaško i propagandno delatnost JŽ« Beograd, Nemanjina 6, 11000 BEOGRAD. Dvajset dinarjev pa nakažite na žiro račun: 60802-603-15603 na zgoraj napisani naslov. Na priznanici pa še natančno označite priimek, začetno črko očetovega imena ter ime in naslov vlagatelja zahteve.

Po prejemu zahteve bo zavod poslal vložek za leto 1978, ki velja samo s prejeto izkaznico P-1 b.

Skupnost jugoslovanskih železnic Beograd

MOJSTRANA

Delovni načrti vezistov

Pred leti smo ustanovili s pomočjo odbora sekcije vezistov NOV Slovenije tudi pododbor za Gorenjsko. Takoj smo pričeli z delom in danes so uspehi že vidni.

Odbor sekcije vezistov NOV Slovenije pripravlja obširno dokumentacijo o zvezah med vojno v Sloveniji. Pododbor Gorenjske pa želi k temu tudi prispevati svoj delež.

Za našo dejavnost in za delo na posameznih področjih potrebujemo vsaj minimalna sredstva, zato smo sklenili zaprositi za finančno pomoč vse občinske odbore ZZB NOV Gorenjske, saj smo sestavni del njihove organizacije, kajti v letošnjem letu želimo postaviti spominsko obeležje na območju Skofje Loke. Upamo, da nam bo pri naših prizadevanjih pomagal tudi TOZD PTT Kranj, ki ima domicil nad vezisti NOV Gorenjske. Pomagali so nam namreč tudi pri odkritju spominskega obeležja na Vogarju.

Poudariti moramo, da nam je pri našem delu vedno priskočil na pomoč tudi »Tegrad« iz Ljubljane.

Pododbor bo v kratkem razposlal vsem borcem-vezistom NOV posebne vprašalnike, ki bodo služili kot pripomoček za zbiranje zgodovinske dokumentacije, ter bodo omogočali soočenja in preverjanje posameznih dogodkov, dejstev, resnic.

Predsednik pododbora vezistov
Gorenjske regije, Franc Gracer

Spominsko obeležje vezistom jeseniško-bohinjskega odreda

TRŽIČ

Kolektivna priznanja

Na tržiški volilni konferenci borčevske organizacije so med drugim tudi izročili kolektivna priznanja osnovnima šolama heroja Bračiča, heroja Grajzerja in osnovni šoli v Križah, pihalnemu orkestru iz Tržiča, kulturni skupini Pobratenje, medtem ko je mladinski pevski zbor prejel za svoje delo denarno nagrado.

RAVNE PRI ŠOŠTANJU

Več skrbi za zdravje borcev

Na volilni skupščini krajevne organizacije ZB v Ravnah pri Šoštanju, so člani dokaj kritično ocenili dosedanje skrb za borce v zdravstveni postaji in zahtevali, naj se čimprej ustanovi dispanzer za borce pri velenjskem zdravstvenem domu.

Poročila predsednika, blagajnika in nadzornega odbora so potrdila, da so se borci tvorno vključevali v številne borčevske težave, ki jih v tem kraju in bližnji okolici ni bilo malo.

Člani ZB NOV Ravne pri Šoštanju, so uspeli poleg nakupa novega praporja postaviti pri osnovni šoli kip Karla Destovnika-Kajuha, organizirati pohod po partizanskih poteh in obnoviti spomeniška obeležja ter organizirati izlete v znane partizanske kraje.

Volilne konference so se udeležili tudi člani predsedstva občinskega odbora ZZB NOV in Velenja, predstavniki krajevne organizacije, SZDL in drugi. Moški pevski zbor pa jim je zapel nekaj pesmi pod vodstvom zborovodja Pačnika.

M. V.

LITIJA

Sprotno reševanje težav

Pred dnevi so borci litijske občine na volilni konferenci pregledali in ocenili svoje delo v minulem štiriletnem obdobju.

V 11 krajevnih organizacijah ZB je vključenih kar 1208 članov. Najštevilnejši so seveda v Litiji zato so sklenili, da svojo borčevsko organizacijo razdelijo na »levi« in »desni« breg.

V minulem obdobju, tako so ocenili na volilni konferenci, so se borci vključili v številne akcije za občinske in krajevne samoprispevke, sodelovali pri organizaciji številnih proslav, podelili domicil Dolenjskemu odredu in Kamniško-Zasavskemu odredu, preuredili muzej NOB in odkrili dvanajst novih spomenikov in spominskih obeležij.

Njihove vrste je zapustilo 108 tovarišev, sicer pa je za zdravstveno in zobozdravstveno varstvo borcev v Litiji dobro poskrbljeno, kakor tudi seveda za VVI, saj so njihove težave sprotno uspešno reševali.

Pomembno delo je opravila tudi komisija za vloge in pritožbe. Komisija za internirance pa je pripravila dva izleta, oziroma srečanja internirank iz Ravensbrücka in Begunj.

RIBNICA NA DOLENJSKEM

Za enotna merila

Na volilni konferenci občinskega odbora ZZB NOV v Ribnici na Dolenjskem so se zavzemali za enotna merila pri podeljevanju priznavaln, saj so menili, da je taka oblika najbolj pravična. Skupščina občine Ribnica pa je prav zato, da bi se neskladja na tem področju odpravila, sklenila družbeni dogovor o skupnih osnovah in merilih za podeljevanje priznavaln udeležencem NOV. Na osnovi tega dogovora so tudi pripravili nov osnutek odloka o družbeni skrbi za udeležence NOV in drugih vojn ter njihove člane.

Na ribniškem območju je do sedaj priznavalnino prejelo malo 220 upravičencev, vendar lani ni bilo na voljo dovolj denarja. Ribniški občinski odbor ZZB NOV pa priporoča vsem, ki jih zanimajo vprašanja glede priznavaln naj se pozanimajo pri krajevnih organizacijah ZB.

sedemdeset
70

Boj z mlinom na veter

Samoupravljalški plašč
je včasih širok

Preblizu in predaleč od
Ljubljane

Domovina, si kakor
zdravje?

MURSKA SOBOTA

Borci prisotni povsod

Delegati murskosoboške občine so na seji borčevske organizacije ocenili opravljeno delo v minulem obdobju. To delo je bilo vsestransko, saj se borci pojavljajo v vseh sredinah življenja in dela samoupravnega življenja občine.

Poročilo o delu borčevske organizacije, ki so ga delegati in osnovne organizacije prejele pred skupščino, je bilo zelo obširno in velikih pripomb nanj ni bilo. V poročilu je ugodno ocenjeno delo borcev-delegatov, še zlasti delegatov v družbenopolitičnem zboru občinske skupščine. Borci so bili aktivni tudi v krajevnih skupnostih, samoupravnih interesnih skupnostih ter v organizacijah SZDL. Nekoliko manj številni delegati borci so v zboru združenega dela, kar je povsem razumljivo. Bolj pa so angažirani pri reševanju problematike ostarelih borcev, njihovih svojcev ter vojaških vojn invalidov, ki zbolijo in sami ne morejo do zdravnika. Pri tem bi se naj v prihodnje še bolj vključile organizacije rdečega križa, šole ter mladinska organizacija.

Zelo aktivna je bila komisija za ljudsko obrambo in družbeno samozaščito, ki je skupaj z drugimi družbenopolitičnimi organizacijami oblikovala idejnopolitične osnove LO in DS, z zvezo socialistične mladine pa je bil sklop nekajdnevni skupni akcij. Tako so bile organizirane enote mladih, ki so se udeleževali raznih seminarjev, tečajev ter pohodov po partizanskih poteh in se tako usposabljali za varovanje pridobitev revolucije naših narodov in narodnosti. Pri tem je precej pripomoglo tudi sodelovanje štaba enot TO. Prenašanje revolucionarnih tradicij na najmlajše se je nadaljevalo, še posebno pri organiziranju Kurirčkove pošte ter štafete mladosti. Bilo je veliko srečanj borcev z mladimi in to prav v letu, ko smo praznovali tako pomembne jubileje tovariša Tita in partije.

Borci so vsepovsod dobrodošli, zlasti še med mladimi

Izdani sta bili dve brošuri (Prekmurska četa ter Monografija prekmurske brigade), ki osvetljujejo dogodke iz časov revolucije in jih približujeta mladim.

V obdobju od leta 1973 do zadnje skupščine je bilo 9 sej občinskega odbora ter 22 sej predsedstva, k delu pa so precej pripomogle tudi komisije: za vojaške vojne invalide, za prenašanje revolucionarnih tradicij, za ljudsko obrambo in družbeno samozaščito, za socialno-zdravstvena vprašanja borcev in invalidov, za ugotavljanje posebne delovne dobe in za internirance. Še zlasti slednje tri so bile posebej delovne. V pripravah za dopolnitev in spremembo zveznega zakona o vojaških vojn invalidih so se zavzemali za uskladitev invalidnin nižjih skupin. Tako bi naj bile na relaciji leta 1959, ker so smatrali, da so bile prav takrat invalidnine še najbolj pravično urejene. Veliko je bilo vloženih naporov za ureditev zdravstvene službe samo za borce in verjetno bo to z letošnjim januarjem tudi uresničeno. Po zgledu Ljubljane in Maribora bi naj tudi v Murski Soboti pričel z delom dispanzer za borce NOV. Dnevno bi bil odprt štiri ure, razen sobote. Stanovanjsko problematiko je občinski odbor ZZB NOV Murska Sobotna reševal v sodelovanju z ostalimi družbenopolitičnimi organizacijami ter samoupravno stanovanjsko skupnostjo. Tako trenutno borcev, ki ne bi imeli stanovanja ni, kredite so lahko prejeli tudi kmetje-borci, veliko pa je prosilcev za kredite, ki bi radi pomagali reševati stanovanjsko stisko svojim otrokom.

Ob zaključku skupščine borčevske organizacije v občini Murska Sobotna so delegati izvolili novo vodstvo, 21-članski občinski odbor, ki ga bo tudi v prihodnje vodil dosednji predsednik **Henrik Mežan**.

Filip MATKO

Spomini ne smejo zbledeti

Tega je zdaj že kar precej let, ko sem se mudil v Migojnicah, dobre četrte ure hoda od proletarske Zabukovice. Iz hiše sta prišli Kranjčeva mama in hčerka Marta. Najprej smo govorili o lepem in sušnem vremenu, počasi smo odbirali leta, dokler se nismo ustavili pri letnici 1941. Oče se je počasi dvignil, poravnal hrbtenico in odšel po opravkih, poiskal si je delo, ki mu ga tudi na starost nikoli ne zmanjka. Mami pa so izza očal posijale modre oči, ko je začela svojo pripoved.

»Veste, vojna je mnogim prekrizala svetle načrte, ki smo jih nekdaj kovali, samo za to, da bi mlajši rod lepše živel. Takrat, na začetku, niti pomislili nismo, da bo tudi našo družino zajel ta vrvež, da bo tudi naša družina občutila zlo, ki ga je prinašal okupator. Bila sem kar močno začudena, ko je prihitela Cilenškova Betka in mi zaupala:

»Skrivamo se pred Nemci!«

Pogledala sem jo. Nečesa nisem mogla razumeti. Namreč to, da bi se nam zgodilo kaj hudega, da bomo začeli živeti v večnem strahu pred okupatorjem. Rekla sem ji:

»Misliš, da se bo kaj hudega začelo, da bodo začeli preganjati, da bodo zapirali?«

»Saj boš videla, saj boš doživela. Ampak, kloniti ne smemo! Mi že ne. Tudi vaša hiša nam bo pomagala. Mora. Zanesemo se, zaupanje imamo...«

Po najkrajši poti je smuknila v drvarnico. Ona je že vedela. Bila je ena tistih, ki smo jim pravili narodnjaki, komunisti.

Prišli so še drugi: Rudi Cilenšek, Peter Sprajc, Albin Vipotnik, Raček in še kdo. Govorili so o težkih dneh, o krvavem obračunu, o politiki po svetu.

Bil je že večer, ko zaslíšmo stopinje in nekdo se zunaj zadere: Heil Hitler! Sprva nismo vedeli, kdo bi to bil. V strahu smo kar bosi poskakali iz hiše in zbežali v bližnjo hosto. Šele pozneje smo zvedeli, da je bil to naš človek, ki je sestankarje opozoril na bližajočo se nevarnost; spodaj po cesti so korakali nemški policisti.

★

V naši uti je bil tisti čas nekakšen partizanski odbor, ki je imel svoj tajni naslov »LURD«. Cilenškova Betka nam je povedala o tem. Tista lesena uta je bila ena prvih tukajšnjih javk. Prihajali so, se posvetovali, odhajali. Videvali smo znane in neznane obraze. Betka nam je zaupala tudi geslo:

»Imate kaj sladkih jabolk na prodaj?« so bile besede, ki so nam povedale, da je prišel človek, ki spada med tiste, ki se shajajo v uti. Večkrat je prišla iz Maribora Grčarjeva Marija, znana kurirka. Prihajal je Mravljak iz Velenja in neki medicinec iz Maribora. Pa neki Martin, španski borec, iz Iga pri Ljubljani. Posedli so v hlev in tiho razpravljali o akcijah, ki jih bodo izvajali na terenu. Tudi Zidanšek se je čisto oglašil in celo Franc Rozman-Stane. Naš oče pa je stal na straži. Hodil je sem in tja po dvorišču, pa okoli hiše in hleva, na cesto je včasih stopil, in če je le bilo kaj nevarnega v bližini, jih je brž opozoril.

Zidanšek se je zadržal v hiši kar cele tri tedne. To ti je bil človek! Vsi smo ga imeli radi. In vedno je potoval, se preoblačil in spet potoval. Seveda mi nismo vedeli, da je eden izmed glavnih organizatorjev upora na Štajerskem.

Devetnajstletno Marto je hitro vključil v delo, postala je kurirka. Nekega dne sta se odpravila v Brežice. Spotoma je Zidanšek v Sevnici oddal zaupnemu človeku sporočilo. Med potjo je bil Zidanšek nekomu zelo na očeh. Menda sta se zadnji trenutek previdno umaknila, sicer bi bila že takrat padla v pripravljeno zasedo. Nosil je očetovo obleko in med potjo je govoril vse kaj drugega, samo o političnih dogodkih ne. Tako sta le prispela v Brežice; tu se je Zidanšek sešel z nekim Milerjem.

Bil je veder človek, vedno nasmejan in šegav. Otroke je učil šah. Nekega večera pa reče:

»Mama, z Marto morava v Celje.«

Ustrašila sem se, zakaj Marta je bila kar naprej na poti in zares bi se ji lahko kaj hudega zgodilo. Takrat je medicinec iz Maribora prinesel važno obvestilo. Odšla sta brez Marte. S hleva pa je Betka večkrat potihno vprašala: Ali sta se že vrnila?

Malo kasneje je nekdo močno potrkal na okno. To ni bilo pravo znamenje. Vsi smo obstali kot ukopani. Kako tudi ne! Takrat smo že vedeli, da je na Zidanška razpisana visoka nagrada.

Zidanšek in tisti medicinec sta se tistega večera ustavila v Celju, v slaščičarni pri Anici Brliž. Sedla sta za mizo. Potem je Zidanšek vstal in šel k pultu, kjer je stala Anica, da bi zmenjala važna sporočila. Vstopijo gestapovci in gredo naravnost k mizi, kjer je sedel študent. Eden je zakričal:

»Zidanšek, hände hoch!«

Študent je dvignil roke in bolj tiho dejal:

»Jaz nisem Zidanšek...«

Počil je strel in mladi študent se je zgrudil. Zidanšek se je zgrozil, vendar pomagati ni mogel, ni smel, preveč je bilo gestapovcev. Brž je zapustil slaščičarno. Vrnil se je ves bled in prepaden. Dolgo sploh ni spregovoril, potem je le povedal, kaj se je v Celju zgodilo. Še nekaj dni je bil pri nas in ves čas je govoril:

»Boste videli, te svinjarije bo kmalu konec. Zbrale se bodo silne moči in udarile z vseh strani.«

Da, prijeten človek je bil, poln vere v skorajšnjo zmago. Naši otroci so se ga vedno razveselili. Potem je šel in nikoli več ga nismo videli.

★

No, potem je prišlo tisto, česar dolgo nismo mogli verjeti. Dne 8. januarja 1942 je bilo. Snežilo je, mi pa smo čakali, kdaj se bo vrnil oče iz Zabukovice. Čakamo, njega pa ni bilo od nikoder. Videla pa sem, da so vozile »marice«. Da, to je bila tista izdaja, ki je Grižani, Zabukovčani, Megojničani in drugi ne bodo pozabili. Mož mi je večkrat dejal: »Jaz bom šel v hosto, druge izbire nimam.« Jaz pa sem govorila: »Pomislí, da imaš že čez petdeset!« Aretirali so ga, ko je prišel iz

jame. In še mnogo drugih. Menda prek štirideset. Znašel se je v celjskem Starem piskru. Sodelovanja s partizani mu niso mogli dokazati. Potem so ga zaprli še dvakrat. Dvajsetega novembra 1942 pa so zaprli vse tri: očeta, Marto in mene. Mož je bil v postelji, bil je nekaj bolan. Prišli so, ga vrgli s postelje in ga začeli kľofutati. Jaz sem bila v gozdu. Pa pritečeta sin Peter in Delakov fant: »Mama, hitro pojdi domov, ata so Nemci odpeljali!« Bila sem vsa iz sebe. Moja prva skrb so bili otroci. Kaj bo z njimi? Vedno sem govorila: »Peter in Tudor, za vaju se bojim.« Onadva pa sta mi odgovarjala: »Mama, midva se bova že znašla, Krajncjeva sva!« Gledala sem ju in solze so mi silile v oči. Vidva še ničesar ne vesta. Mlada sta še, dosti premlada. »Toda njune oči so tako zavzeto govorile: Midva veva vse, ničesar nama ne uide, ničesar!«

Očeta in Marto so najprej odpeljali v Prebold. Tam so ju ločili. Še danes vidim, kakšno je bilo tisto slovo. Zase se ni bal, za Marto pa.

O, saj se spominjam. Bolj na večer so prišli. Vprašali so: »Katera je Krajncjeva?« Mene je hudo zaskrbelo – v omari sem

imela rokavice in v njih skrita poročila. Premišljevala sem, to so bili trenutki, kako bi poročila spravila v prave roke. Nemško sem znala. Prosila sem policiste, če smem h Gregačevi Cilki, da ji sporočim, naj popazi na naš dom. Začuda: dovolili so mi. Dala sem ji tiste rokavice, ona pa mi je obljubila, da bo že vse uredila, naj si nikar ne delam prevetlih skrbi. Doma pa sem potem oblekla najlepšo obleko in delala sem se, kar se da hladnokrvno; tudi solza nisem točila. Potem so mene in še druge odpeljali v Zabukovico, kjer so nas pričakali še nekateri nesrečniki. Nato pa kakor mnogi – v celjski Stari pisker.

Sinova Peter in Tudor pa nista mirovala. Kar naprej sta hodila na upravo zopora in gestapovce nadlegovala, kdaj bodo izpustili očeta in mamo ter sestro Marto. Nekoč, ko je bila Marta na zaslišanju, je nenadoma zagledala v kotu brata Tudorja. Prestrašila se je: Mar so tudi njega zaprli? – Toda strogi gestapovec je ukazal: Fant, povej, je tisti Zidanšek res hodil skozi okno v vašo hišo? Je tvoja sestra res šivala banditske zastave, ha? Veš, opozarjam te, bodi previden. Govori re-

snico. Tvoja sestra je vse to že priznala!

Marta je skrivaj pogledala mladoletnega brata in rahlo odkimala. Tudor je gledal gestapovca in rekel: Jaz o tem ne vem ničesar...

V sobo je stopil tudi Peter. Gestapovec ga gleda, precenjuje in nato zakriči: Veš morda ti, ha? – Peter pa je možato odgovoril: Naša Matra šivati sploh ne zna! – Za tako odločen odgovor je prejel mastno kľofuto; seveda so že prej oba sinova zaslišali ločeno. Pa niso uspeli. Že pred odhodom v Pisker sta se zmenila, kako bosta odgovarjala. In če zdaj k temu povemo resnico: Marta je zastave res šivala.

In Krajncjeva mama se je potem še spomnila:

»Prišla sem na zaslišanje. Soba je bila majhna. V kotu zagledam Martin plašč. Na mizi je ležal. Kaj se je zgodilo? Kje je moja hči? Kaj so z njo počeli? Ubili so jo, ubili? Gestapovec je plašč previdno umaknil. Potem se je pričelo zasliševanje. Ne! sem rekla. Poznam svojo hčer. Ničesar ni priznala, ničesar. In tudi jaz ne bom, pa če me na mestu pobijejo, zverine!«

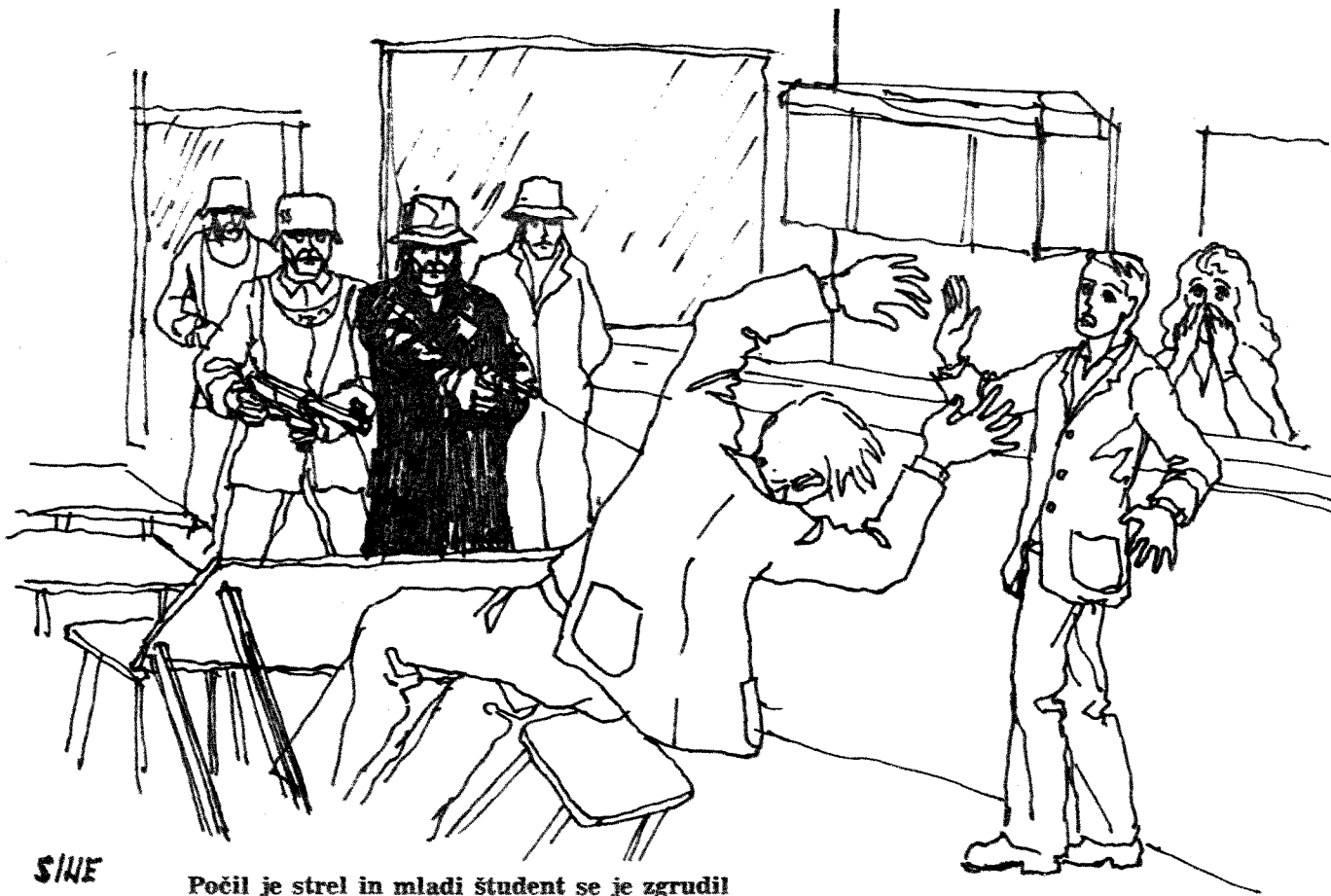
Tisto zaslišanje z Marto pa ni bilo tako preprosto. Neki gestapovec, bil je

Slovenec, je vihtel žilavko in udarjal.

Gestapovci so sedeli po mizah, gledali kako se vse bolj utrjuje mlado in lepo telo, in se spraševali, koliko da je stara in če ni škoda, da se je spustila v tako nizkotnost, v sodelovanje z banditi. Marta pa se je borila s poslednjimi močmi in se v duhu spraševala: Kaj je sploh človek? Človek je zver! je zapisal veliki pisatelj in filozof. Tudi izdajalec Gril se je prikazal. Bil je ves v brazgotinah, ko je stopil pred njo in jo vprašal: Marta, se me še spominjaš? Povej, si bila na Brinarjevem kozolcu s partizani?

Seveda sem bila, si je mislila Marta. Nesla sem povere, ko so prišli z breziškega pohoda. Vedela pa je. Grila takrat ni bilo zraven. Gril je bil najprej partizan, prvoborec, ranjenega so ujeli, ga pozdravili, nato pa je začel izdajati. Marta se je pognala na noge, zamahnila z roko, in dejala: »Reci še eno, pa ti primažem tako zaušnico, da boš pomnil, kdaj si me po krivem dolžil!«

Gestapovca pri sosednji mizi sta se spogledala. Ne, iz Marte niso ničesar izvleкли, čeprav so imeli v rokah precej otipljive dokaze. Ko je bilo zasliševanja

SINE

Počil je strel in mladi študent se je zgrudil

konec, so jo soočili z materjo: obe naj bi podpisali zapisnik. Gestapovec se je sklonil k Marti, ji nekam prijazno rekel: Zdaj, ko me boš srečala na ulici, me najbrž niti pogledala ne boš. Rečem pa ti: bodi pametna. Če hočeš, lahko ostaneš v naši službi, v nemški službi. To je tudi nekaj.

Mati in hči sta se spogledali in molčali. Z očetom ju niso soočili. Krajnčeva mama je zavzdihnila:

»Ko sem se vrnila v celico, sta prišli k meni paznici, Lipovškova in Preložnikova, obe sta bili nekam srčni, bili sta pač v službi, in stami kar odkrito povedali: Gospa, vi greste domov, Marta pa gre naprej v taborišče. V katero, ne veva. Dokazali so ji, da je sodelovala s partizani.

Marto so odpeljali v taborišče Auschwitz. (?)

Vrnila sem se domov in delala dalje. Na našem hlevu so se še naprej sestajali naprednjaki, partizani. Od Cilenškove Betke sem dobila direktivo – tako smo takrat rekli nalogi – da ustanovim zanesljivo žensko trojko. Hitro sem se odločila: Delakova, Zofka Potratova in jaz. Vse, kar smo sklenile, smo, če se je le dalo, tudi izvedle. Vedno pa je bila naša vodnica Cilenškova Betka.

Čas je mineval. Sinovi so se vsak po svoje vključili v narodnoosvobodilni boj. Spominjam se, kako je prišel Delakov Tone in rekel: Krajnčeva mama, z vašim Petrom greva k partizanom! – In sta šla. Peter je partizanal v Zgornji Savinjski dolini. Zgodilo se je, da je od komande dobil nalog – in še en borec naj gresta v Levec pri Celju in rekvirirata pisalne stroje. Gredeč sta se oglasila doma v Grižah. Ker je bila na mostu žez Savinjo močna straža, sta morala reko prebrsti. To je bilo v noči od 8. in 9. oktobra 1944. Prišla sta vsa premočena. Sušila sta obleko in obutev, mama pa jima je pripravila toplo jed. Škornji pa so bili vse preveč prepojeni z vodo in nista jih mogla obuti. Še sta čakala. Popoldne naslednjega dne sta se le obula. Zunaj je še vedno močno deževalo. Na mizi sta imela vsak svojo brzo-strelko. Ena se je nekaj pokvarila in sta jo hotela popraviti. Tedaj pa zakliče Tudor:

»Nemci! Vse polno jih je!

»Naenkrat je počilo, nadaljuje Krajnčeva mama. Še in še. Stečem ven. Oba so dobili. Nemcev je bilo preko petdeset. Verjetno je bila izdaja. Zvečer sem čula, ko sta fanta gori na senu govorila. Posvarila sem ju: Bodita vendar tiho! Sedaj sem se spomnila. Drugi fant je bil iz Levca. Kogej se je pisal. Stal je za zidom, z rokami kvišku. Našega Petra pa so topli. Očeta so se lotili že prej. Tako so ga prematili, da je padel v nezavest. Dobili so ga na njivi. Hotel je ubežati v hosto. Kričali so za njim: Halt, halt, streljamo! – Vi kar streljajte! jim je odgovarjal. Ujeli so

ga in prignali pred hišo. Delakovi, naši sosede, so videli. Delakova Vida se je prišla za glavo in kriknila: Ubili so ga! – Tudi jaz sem to gledala. Razjokala sem se in srce se mi je trgalo od silne bolečine...

Ko sem gledala, kako pretepajo sina, sem kriknila: Nikar tako ne udrihajte, zverine!

Bilo pa je takole. Ko so ga ujeli in začeli tepsti, jim je kar zabrusil: Titova vojska je priznana vojska. Jaz sem Titov vojak!

Nemec pa: Ti si prvi streljal! Moja mati bi tudi jokala, ko bi me ti, rdeči vragec, pobil!

Peter nazaj: Nisem streljal, vi ste prvi streljali!

Postavili so nas ob zid. Roke smo držali kvišku, tako da so se dotikale zidu. Potem je komandant ukazal: Alo, gremo naprej! – Nemci so se začeli spuščati na cesto. S sinom Tudorjem sva zbežala v hišo in v vratih zasukala ključ. Nemec pa s kopitom po vratih: Odprite! – Morala sem. V veži je bila omarica. Tam sem imela prekaženo pleče, slanino in žganje. Žganje ponudim nasršenemu Nemcu. Zavihal je nos in se namrdnil: Zastrupljeno! Sama nagnem steklenico in napravim krepek požirek. Potem se je vsaj malo omeščal. Začela sem mu tlačiti za bluzo prekaženo pleče, slanino in žganje. Nekaj si je popravljaj, midva s sinom pa skozi kuhinjsko okno. Poženeva se v breg, v hosto prostrane Bukovice. Prvo zatočišče sva našli pri sorodnikih. Domov nisva upala, kvečjemu kako uro poldnevi, potem pa spet nazaj v hosto. Mladega Kogejja so potem nekje pri Velenju ustrelili. Moža in Petra so odpeljali v Celje. Paznik Grad ju je dal skupaj spat. Začudil se je: Gromska strela, Krajnc, kaj si spet tukaj?

Mož je moral v Dachau, sin Peter je ostal v Mariboru. Ob bombardiranju je pobegnil iz zapora. Bilo je ravno 2. aprila, brala sem naša radijska pročila, ko je zunaj nekaj zaropotalo. Mislim si: Ježeš, spet so Nemci! Stopim v vežo in vidim ganljiv prizor: mlajši sin Tudor objema Petra. In Petrovo prvo vprašanje: Kje pa je ata? – Dachau! – Prekleti Nemci! – Zvečer so prišli partizani in Peter je odšel z njimi...

»Saj pravim, tega, kar sem med vojno prestala, ne bom nikoli pozabila. In vendar nas sreča ni zapustila: počasi, drug za drugim so se vračali domov. Vsakega posebej sem sprejela s solzami v očeh, vsakega posebej sem prižela na prsi, vsakemu sem v srce govorila: Dragi moj, samo da si ostal pri življenju. Koliko Grižanov, Zabukovčanov, Migovičičanov ni več in jih nikoli več ne bo. Pa tudi vojne ne sme biti več, preveč je za seboj pustila gorja, preveč je grenkih spominov, ki ne smejo zamreti, zanamci naj jih ohranijo še dolgo, dolgo...

DRAGO KUMER

Iz popotnega dnevnika

Na grobu Georgija Dimitrova

– Na rdeči, od časa že nekoliko obledeli klopi sofijskega parka Carja Borisa je sedela stara ženička. Utrujeno se je sklanjala nad veliko rjavo torbo v naročju in se od časa do časa bežno ozrla po ljudeh, ki so hodili mimo. Videti je bilo, da je živ-žav okrog nje ni posebno motil, kajti na vsem lepem je vzela v roke debelo, v črne platnice vezano knjigo in se mirno zatopila v branje...

A tudi sicer je bilo te zgodnje jesenske nedelje v tem delu bolgarske prestolnice nenavadno mirno. Kljub številnim sprehajalcem, ki so se sprehajali gor in dol po betonskih stezicah in pločnikih ter avtomobilom, ki so drdrali po bližnjih ulicah, je vladala tu nekakšna spokojna tišina in vpijala blagodejne sončne žarke, ki so škilili izza oblakov.

Tudi na ogromni ploščadi nedaleč proč je bilo to nedeljsko popoldne nevsakdanje mirno. Edino, kar je kalilo mir, so bili samotni, z vsega Balkana pritepeni turisti in brhka bolgarska dekleta, ki so se živahno čeblijaše zibala nekam na drugo stran mesta.

Toda sredi ploščadi človek na lepem postane. Tudi sam sem postal. Pravzaprav tu skorajda moraš postati, kajti na vsem lepem se znajdeš pred veličastno, maltasto-belo zgradbo z dvema oboroženima stražarjema ob vhodu.

»Tu počiva Georgij Dimitrov, veliki vodja bolgarskega ljudstva«, je pisalo z velikimi črkami na pročelju zgradbe.

Ob tem napisu sem dokončno ustavil korak. Še enkrat ga preletim in skorajda ne morem verjeti svojim očem. Mar res tu počiva ta neustrašni mož, ta neuklonljivi politik, čigar spektakularna dejanja so njega dni osupnila malone cel svet in o čigar življenju sem s tolikšnim spoštovanjem bral že kot otrok? Toda besede na pročelju zgradbe so resnične in za njenimi zidovi resnično počiva ta velikan svetovne politike.

Približam se k vhodu, da bi si stvar поблиže ogledal. Toda vrata so zaprta, kraj njih je le napis, da je mavzolej odprt le v določenih urah dneva. Škoda. Kako rad bi pogledal v njegovo notranjost, v ta zadnji dom Dimitrova, pa čeprav samo za hip. A očitno iz tega ne bo nič, prišel sem malce prepozno. Strogo določen red ogledovanja pač ne dopušča izjem. »Pridite jutri,« mi svetuje mimoidoči izletnik...

Zdajci nekje zadaj za mano zatopotajo težki koraki. Bilo je, ko da se bliža pravcata vojska, vsaj tako je zabobnelo. Menjava straže. Kot na paradi prihaja oddelek bolgarskih vojakov v svetlorjavih uniformah in bleščečih našitkih in obstane pred mavzolejem. Strumen pozdrav, tlesk puškinih kopit, menjava – iz dneva v dan enako ponavljajoča se ceremonija... A vendar je prizor vsega občudovanja vreden. V njem se zrcali globoka pieteta do velikega pokojnika, izkazana z najvišjimi častmi, kar jih premore vojaški red. Morda je takšno – posthumno – izkazovanje časti že v zatonu in nekoč tega ne bo več (kot prerokujejo nekateri), toda za zdaj je to še vedno najlepši izraz globoke hvaležnosti. In Bolgari imajo biti Georgiju Dimitrovu za kaj hvaležni, mi je rojilo po glavi, ko sem nekoliko od daleč opazoval ta prizor.

Že na pragu tega stoletja jim je kot član centralnega komiteja bolgarske komunistične partije in sindikalni vodja z organiziranjem stavk pokazal pot iz tiranije tedanjih oblastnikov, jih nekaj deset let kasneje kot generalni sekretar kominterne opozarjal na nevarnost fašistične agresije in njih, ko je bila ta obvladana, kot predsednik vlade popeljal v srečnejše povelje obdobje. Mimo tega pa je bil tudi prvi poveljni bolgarski politik, ki je videl možnost balkanske federacije in carinske unije, ki bi ukini-la tradicionalne politične, gospodarske in celo jezikovne meje. Velik korak v tej smeri je bila prav gotovo sklenitev bolgarsko-jugoslovanske pogodbe o »prijateljstvu, sodelovanju in vzajemni pomoči«, ki pa je samodržni Stalin

zavoljo svojih drugačnih namenov ni priznal.

Pri tem smo lahko Dimitrovu kajpada hvaležni tudi mi. Ta je bil na naši strani celo tedaj, ko je Stalin najglasneje grmel na nas s svojega kremelskega Olimpa in ko so tudi njegovi paladini v drugih sosednjih državah mrščili obrvi (!) spričo naše lastne politike.

Zdi se mi, da celo zdaj po tolikih letih vidim Dimitrova, kako se s Titom sprehaja po vrtu vile »Bled« in z njim zaupno deli svoje politične misli.

Misli o federaciji, sodelovanju, evropski in svetovni politiki... In v njih ni nikakršnega političnega sprenevedanja ali dvoumnega besedičenja, pač pa edinole želja za uresničitev vseh skupnih ciljev in ohranitev miru. Dimitrov je bil človek, ki ni trpel lažne morale. In še manj farizejskih političnih diktatur, ki za dosego svojih smotrov niso izbirale sredstev in so brez vesti bruhale na dan spletke, zarote, laži in nasilje. In, če jim je bilo potrebno, tudi lažne procese...

Zdaj je pred menoj podoba dostojanstvenega moža košatih brkov v vlogi hrabrega obtoženca na leipziškem procesu. Bilo je to septembra 1933, ko so ga nacisti skupaj z Van Lubejem in še nekaterimi drugimi komunisti obsodili za požig Reichstaga. To je bilo najbolj spektakularno dejanje, ki je tedaj osupnilo malone cel svet. Na tem procesu, ki so ga tako kot sam požig Reichstaga v celoti zrežirali nacisti sami, da bi spravili s poti nemško komunistično partijo in druge napredne stranke v Nemčiji, pa se je Dimitrov že prav kmalu iz obtoženca spremenil v neizprosnega tožnika. »Ali niste s tem, ko ste kot človek, ki ima tak in tak položaj, obtožili nemško komunistično partijo in tuje komuniste, usmerili preiskave v naprej določeno smer ter s tem odvrnili preiskovalce od tega, da

bi iskali pravega požigalca?« je s skrajno ostrimi besedami napadel celo samoga Göringa. Rajhovski maršal, ki je prisostvoval procesu kot glavna priča, a ki se je zdaj na lepem znašel kot glavni obtoženec, je bil v zadregi, kot še nikoli poprej. Nič ni pomagalo, da se je skušal izmotavati z »neizpodbitnimi dokazi«, ki da jih ima in svoje nacistične avtoritete – strokovnjaku za marksistično dialektiko ni bil kos. Edino s čimer ga je »nadvladal«, je bilo njegovo predirljivo vresčanje, bes in grožnja, da ga bo spravil na vislice. A tega ni mogel nikoli uresničiti, kajti vsa napredna svetovna javnost je bila na strani Dimitrova. Svet je namreč že tedaj poznal pravo podobo nacističnega režima in njegove inscenirane pravde. Tako je Georgij Dimitrov preživel ne le ta proces, ampak tudi drugo svetovno vojno.

Umrli je naravne smrti – leta 1949. Zdaj pa je ležal tu pred menoj, v veličastnem marmornatem mavzoleju, ki je njegov zadnji dom. Čutim njegovo bližino, pa čeprav se zavedam, da to, kar zdaj leži tu notri ni več tisti Dimitrov, ki so ga poznale predvojne in medvojne generacije in ki ga tudi še danes tu pa tam vidimo na filmu. Zdaj je le še mrtvo truplo, trohneča patina posuta s pepelom časa. A vendar ga spoštujem. Celotno bolj kot brezhnevce vojake, ki so mu ravnokar izmenjali stražo in vse, ki se mu in mu še izkazujejo svojo hvaležnost.

Popoldne se je počasi prevešalo v mrak. Sonce je zdrknilo nekje za visokimi mestnimi stavbami in prve večerne sence so se plazile po mestu. Ljudje so počasi izginjali med visokimi hišami, večerni hlad jih je pregal v toplejše prostore. Tudi na ploščadi pred mavzolejem razen stražarjev ni nikogar več. Le v parku Carja Borisa pa še vedno sedi stara ženička in zamišljeno strmi v mrak. Kdo ve, morda so tudi njene misli pri nepozabni podobi Georgija Dimitrova, pri človeku, ki se je vse svoje življenje boril za njen narod in pravico na svetu...

BRANKO VRHOVEC

LASTNA SUROVINSKA
BAZA

SPECIALIZIRANA
PROIZVODNJA

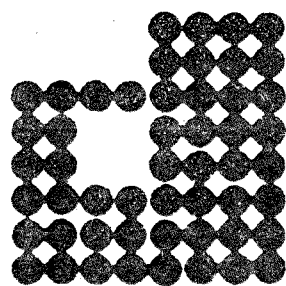

Danes ime Slovin pomeni:
enega največjih jugoslovanskih pridelovalcev vseh vrst vin
pomembnega proizvajalca žganih pijač
največjega proizvajalca brezalkoholnih pijač
poleg tega še:
kmetijstvo s poljedelstvom in živinorejo, vinogradništvom,
sadjarstvom in predelavo, trgovino, uvoz-izvoz, gostinstvo.

SODOBNA
TEHNOLOGIJA

STOLETNA TRADICIJA
IN NOVA SPOZNANJA

DELO
Časopisno
in grafično
podjetje, Ljubljana

Tiska časopise, revije, knjige,
publikacije, razglednice,
prospekte in reklamne
tiskovine.

Izdeluje enobarvne in
večbarvne klišeje v
najmodernejši tehniki.

V sklopu podjetja je
specializirani obrat za
večbarvni tisk, lakirnica in
plastificirnica. Izdaja osrednji
slovenski dnevnik »Delo«,
Telex, štirinajstdnevnik Naši
razgledi, revijo Avto, revijo
Stop, revijo Jana, Zabavnik.

TO-MO-DI

TOPLI MONTAŽNI DIMNIK
Z GIBLJIVO
KISLOODPORNO
OGNJESTALNO
ŠAMOTNO CEVJO

MONTAŽNO INDUSTRIJSKO PODJETJE
61000 LJUBLJANA, OPEKARSKA 13
Tel. 22-113, 20-641
Telex 31420 YU KIP
Tekoči račun 50103-601-23238

REKLAM
GORICA

podjetje za ekonomsko in turistično
propagando
NOVA GORICA

Vam priporoča svoje:

- reklamne storitve,
- bogato izbiro koledarjev,
- DOT kroje in album Prvi koraki,
- kvalitetne offset tiskarske storitve,
- aranžiranje razstavnih paviljonov.

impol
industrija
metalnih
polizdelkov n.s.o.
slovenska bistrica

IZDELUJEMO:

IZ ALUMINIJA IN
ALUMINIJSKIH LEGUR

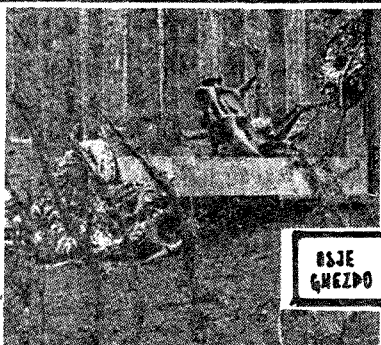
pločevino, trakove, surove in
oplemenitene folije, rondole,
rondice
palice, cevi, profile
žico, varilno žico, pletene
električne vodnike

Projektiramo, izdelujemo in
montiramo vse vrste
alumijskih konstrukcij:

vrata, okna, fasadne elemente,
samonosilne fasade in
alumijske nosilne konstrukcije,
žične ograje, alumijske
kopalne bazene, plastenike
V obratu za površinsko obdelavo
brusimo, poliramo in eloksiramo
vse vrste profilov v željenih
barvah

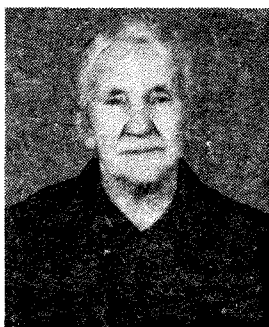
S kooperanti proizvajamo
celotno cestno opremo iz
alumijskih zlitin:

kompletne prometne znake in
napisne table
zaščitne ograje proti divjačini
odbojnice
kioske za mitnice

 OSJE GHEZDO				IGRALNA KARTA	VRSTA ŽUŽELKE	USPEŠNICA	OSVEŽILNA PIJAČA	RADIUS	RBSANDA	TEKAŠKA DISCIPLINA	PELEC Z ELEKTRIČNIM KABLAJEM	 NAJVEČJE PRIZNANJE ZA FILMSKO STVARITEV			
								T. M. IME MRK. SVET PRVAK V BOKSU							
BOUTON				VR. PODLASICE RMEČI KRIŽ											
MEJNA R. MED KPR IN POLJSKO					STARA IT. IGRA NA PRSTE	ZAČ. RUS. KOMPONISTA ČLANA „PETERICE“	MEZIMANKA V MATEMATIKI MRTVICA				GOSPOPAR				
PPOBA				T. M. IME GL. MESTO ITALIJE						VRSTA ZVOKA ZAČ. MRK. ZNAKE OPR. PEVKE					
ZAČ. NAŠEGA HOGOPETALA IN SODUKA			SAMODEJ STAROGRŠKA ČRKA					DOMAČA ŽIVAL PREDLOG							
SEL						MESTOV KANADI									
PRIJETEH VONJ						Ž. IME				GL. MESTO GAME					

Jure Valetič

Oktobra lanskega leta je umrl Jure Valetič, star komaj 50 let. Rodil se je v Ameriki, otroška leta pa je preživel v vasi Čaplje pri Starem trgu ob Kolpi. Leta 1942 se je vključil v delo OF, junija leta 1943 je odšel v Dolenjski odred nato pa v 9. udarno brigado. Bil je trikrat ranjen in ostal vojni invalid. Za svoje delo je prejel več visokih odlikovanj.

Judita Marion

Judita Marion je bila rojena na meji med slovensko in hrvaško Istro. Rodila je pet otrok. Že pred vojno so bili njeni štirje sinovi v naprednih vrstah za pravice malega slovenskega naroda. Po okupaciji so ji gestapovci aretirali moža, kmalu za tem še njo in njena sinova. Deportirali so jih v Srbijo. Kmalu za tem so ji nacisti ubili sina Ljubomira. V Jasenovcu je bil ubit sin Lino. Svobodo je dočkal v Srbiji. Z možem sta se vrnila v Maribor. Umrla je v 92. letu starosti v Ljubljani.

Mihael Praprotnik

V osemdesetem letu starosti je umrl Mihael Praprotnik. Rodil se je v Zavodnjem nad Šostanjem. Za NOB je začel aktivno sodelovati leta 1943, bil je čevljar in je šival čevlje za naše borce.

Florijan Del Fabbro

V osemdesetem letu starosti je umrl decembra lani zaveden Slovenec in zaslužen aktivist NOB, Florijan Del Fabbro. Rodil se je na Vipavskem leta 1932, se preselil v Trst, kjer se je pridružil delovanju tržaških Slovencev. Leta 1942 se je povezal z osvobodilnim gibanjem. Aktivistom je velikokrat nudil svojo gostoljubno streho. Bil je izdan in odpeljan v zapore, kjer so ga strahotno mučili. Po kapitulaciji Italije je prišel iz ječe, se zatekel na Vipavsko in tam dočakal konec vojne.

Franc Dunaj

Franc Dunaj se je rodil leta 1886 v Cezanjevcih pri Ljutomeru. Imel je težko pot, saj se je prebijal skozi dve vojni vihari. Posebno težka je bila ljudska revolucija, v kateri je izgubil sina Alojza. Družina je bila v vrstah zavednih Slovencev, zato so jo preganjali. Zaprl so ga leta 1943. Leta 1945 se je vrnil iz zapora in postal prvi sekretar OF Cezanjevci.

Stane Sotlar

Na ljubljanskih Žalah smo se januarja poslovili številni občani Celja in Štor od Stane Sotlarja. Star je bil komaj 57 let. Še kot dijak gimnazije in učiteljskega se je vključil med borce proti fašističnemu nasilju. Zato ga je okupator leta 1941 aretirali. Odpeljali so ga v internacijo, od koder je pobegnil in se septembra leta 1943 pridružil partizanom. Do konca vojne je bil na raznih odgovornih nalogah v operativnih enotah NOV.

Marija Gorjup

Novembra lanskega leta smo se na kanalskem pokopališču poslovili od članice naše organizacije Marije Gorjup iz Kanalskega vrha. Bila je mati padlega sina v NOV. Njena hiša je bila vedno odprta za borce in aktiviste NOV.

France Presetnik

Na Žalah v Ljubljani smo se novembra lanskega leta poslovili od starega aktivista iz Novih Jarš, Franceta Presetnika. Od leta 1941 pa vse do svoje smrti je deloval v družbenopolitičnem življenju. Samo zapor in koncentracijsko taborišče sta začasno prekinila njegovo delo. Aktivisti v Novih Jaršah ga bomo ohranili v lepem spominu.

Angela Zdolšek

Decembra lanskega leta smo se na Planini pri Sevnici poslovili od Angele Zdolšek. Rodila se je leta 1911 na Dolu pri Planini. Takoj po vdoru okupatorja se je Angela postavila na prvo mesto slovenske žene in pričela z močnim aktivnim sodelovanjem z NOB. Njen dom je bil pravi partizanski dom, kamor so se zatekali borci in aktivisti. Zaprli so ji moža, a ona ni omagala.

Franciška Cukljati

V starosti 74 let nas je zapustila zavedna slovenska mati Franciška Cukljati, po domače Križnikova mama. Od nje smo se poslovili novembra lanskega leta na izlaškem pokopališču. Njena hiša je bila odprta vsem partizanskim enotam, ki so se zadrževale na tistem območju.

Ivan Krulc

Umrl je Ivan Krulc, član ZB Nove Jarše. Že leta 1941 se je vključil med aktiviste OF. Njegova hiša v Novih Jaršah je bila varno zavetje za ilegalne sestanke in zbirališče materiala za partizane. Zaradi tega so ga okupatorji aretirali, za njim pa tudi ženo in sina. Januarja leta 1944 je bil odpeljan v internacijo v Nemčijo. Po nekaj mesecih je pobegnil in se priključil partizanom v Moravčah. Za svoje delo je prejel več odlikovanj.

Spomini na koncentracijska taborišča

»Za božjo voljo, kaj pa iščete tod, saj tu ni nobene posebnosti, tu je le še nekaj razvalin in nič drugega, preteklo pa je tudi že dosti let od vojnega časa. Le kaj še ogledujete in raziskujete.«

Take in podobne besede lahko slišijo tujci, ki obiskujejo nekdanja koncentracijska taborišča v Zahodni Nemčiji, kjer je bilo pomorjenih milijone ljudi vseh narodnosti Evrope. Domačini neradi odgovarjajo tujcu, ki bi rad kaj več vedel o krajih, kjer so bile v času fašizma tovarne smrti.

Nekateri ljudje v Zahodni Nemčiji bi radi, da bi šlo to vse v pozabo, nekateri si upajo celo trditi, da teh grozot sploh ni bilo, da so to le izmišljotine, laži resnice o plinskih celicah in krematorijih ter o grozodejstvih, ki so jih počenjali esesovci nad interniranci. Tako vsaj trdi Nemec Cristoperson v svoji brošuri.

Mnoga leta so že pretekla od druge svetovne vojne, ki je terjala toliko človeških življenj, mnoga leta od tedaj, ko so se tisoči naših fantov in mož ter žena z orožjem v roki postavili v bran nadmočnemu sovražniku. Dolgo je od tedaj, ko je tisoče naših zavednih ljudi romalo v zapore in koncentracijska taborišča, ko je bilo tisoče družin izseljenih, pobitih in to le zato, ker so ljubili svojo domovino.

Ti spomini bodo ostali še dolgo v srcih preživelih, a tudi v srcih njihovih potomcev. Ljudje, ki so preživljali vse te strahote, ki jih je prinesel človeštvu »nadčlovek tretjega rajha« nadčlovek, ki je hotel zaslužiti vso Evropo, tega pač ne morejo pozabiti.

Ko pregledujemo sezname vseh nekdanjih koncentracijskih taborišč lahko ugotovljamo, da je bilo kar 16 nacističnih koncentracijskih taborišč z okoli 100 podružnicami širom Nemčije in tudi izven nje, skozi katera je šlo milijone ljudi vseh narodnosti. Milijoni so postali žrtve nacističnih rabljev. Bila so to koncentracijska taborišča Auschwitz s 77 podružnicami, Bergen-Belsen s 5 podružnicami, Buchenwald (155), Dachau (126), Dora-Mittelbau (45), Flossenbürg (85), Gross-Rosen (2), Hinzert (21), Majdanek-Lublin (3), Mauthausen (72), Netzecker (71), Neugamme (74), Plaszow-Poljska (10), Rawensbrück (28), Sachsenhausen (59), Stutthof-Danzing (44).

Bilo pa je seveda še precejšnje število taborišč, ki niso imela podružnic, kot na primer: Riga-Keiserwald, Carlottengrupe, Janowska-Lemberg, Treblinka, Salaspil-Letland, Fussbuttel, Daringen, Gros-Sachheim in druga, tako tudi v raznih okupiranih državah.

Značilno je, da je bilo v samem Berlinu kar 13 podružnic taborišča Sachsenhausen, v Hanovru in Hamburgu pa le nekaj manj, spadala pa so pod Neugamme.

Matično taborišče Flossenbürg je imelo večino podružnic na Zgornjem Bavarskem in na Češkem, najbolj znane so bile Praga, Terezín, Most, Rabštajn in druga.

Matično taborišče Mauthausen je imelo večino podružnic v Avstriji in tja sta spadali tudi podružnici na Ljubelju, ena na tej in druga na avstrijski strani predora.

Matično taborišče Dachau, skozi katerega je šlo največ naših rojakov, je bilo prvo zgrajeno koncentracijsko taborišče, ki so ga nacisti zgradili že leta 1934. Taj so nacisti pošiljali svoje politične nasprotnike. To taborišče je imelo podružnice po vsej Nemčiji. V seznamu taborišč pa niso navedena vsa tista taborišča v okupiranih deželah (Norveška, Francija...), kjer so nacisti uporabljali iste metode uničevanja, kot v sami Nemčiji.

Martin Kos-Martinov

9

Spomini na Rašiško četo

Opis Rašiške čete, življenja v njej, njenih akcij in nekaterih dogodkov, ki se nanašajo na tedanjo dejavnost čete.

Da bi odhod ljudi v partizane uspel, smo se z voditelji glavnega štaba NOV in POS domenili za kraj, kjer je bilo vedno veliko ljudi. To je bila gostilna Novi svet, danes pa stoji tam hotel Lev. O tem sem obvestil vse partizane, za katere sem vedel, da so v mestu. Na pogovor je prišel Aleš Bember-Primož. Sporočil nam je, da se moramo pripraviti za odhod in da se še isti večer dobimo na ljubljanski železniški postaji. Med nami sem opazil tudi manjšo skupino ljudi, ki je bila na sestanku v Kolodvorski ulici, ko je prišlo do racije. Ne vem, kdo jih je obvestil o odhodu, pomembno je le, da so bili tam.

Ponovno med partizane

Na ljubljanskem kolodvoru smo se hitro pomešali med ljudi in vstopili na vlak, ki je odpeljal proti Drenovemu griču. Tam smo izstopili in se pomešali med delavce, ki so se vračali z dela proti Horjulu. Zveza je zelo dobro delovala. Aktivisti, med njimi se spominjam Aleša Stanovnika, so nam med potjo dali hrane in nas še isti večer odpeljali v vas Samotarico nad Horjulom. Tam smo se srečali s so-

borci iz naše čete, ki so že prej prišli med partizane.

Čez nekaj dni je prišel na Samotarico komandant glavnega štaba NOV in POS Franc Leskošek. Takrat smo glasovali tudi o vodstvu nove čete. Kandidata sva bila z Miletom Špacepanom, vendar sem dobil več glasov in sem postal komandir čete, ki smo jo nato organizacijsko uredili in začeli zbirati orožje. Tovariš Burnik je z manjšo skupino odšel po orožje, ki smo ga pustili pred odhodom čez mejo. Na orožje smo zelo pazili in ga dobro čistili. Vedno sem opozarjal borce, naj pred čiščenjem izpraznijo cev, vendar se je kljub temu zgodila nesreča. Mlad partizan, novinec, je po nesreči ustrelil soborca, doma iz Ljubljane. Čez nekaj dni sem po pogovoru s tovarišem Leskoškom prepuštil mesto komandirja čete tovarišu Špacepanu, jaz pa sem z Leskoškom odšel v Ljubljano, kjer me je predstavil tudi tovarišu Kidriču. Dobil sem novo dolžnost-ilegalno delo. Imenovan sem bil za vojnega inštruktorja v okrožnem komiteju KPS Novo mesto.

KONEC

Križi v italijanski vasici Grumo

»... Šesta nemška ofenziva v Dalmaciji, pred katero smo se rešili čez morje, je prisiljevala vedno večjo množico ljudi, da je hodila po isti poti... Pred vožnjo v Rim sem tukaj zadnjič srečal partizansko Jugoslavi-jo.

Med sprehodom po ozkih ulicah, kjer je mrgolelo ljudi v tujih uniformah, sem se slednjič znašel na pokopališču zunaj mesta. Ob zidovih so se vrstili vojaški grobovi, kjer so bili mrtvi zakopani v vrstah kot najemniki večnadstropne stanovanjske hiše. Bogatini so imeli posebej ograjene grobnice; kamniti baldahini so se bočili nad njimi z železnimi vrati, zaprtimi s ključavnicami na žabice... in to se mi je na takem kraju zdelo še na poseben način brezupno.

Potem sem opazil travnat oddelek z enotnimi vrstami grobov in povsem enakimi križi. Napisu so povedali, da počivajo pod njimi v pretežni večini žene, bolničarke, ki so podlegle ranam in okuženju; žrtve svojega poklica. Ob vznožju in v sredini njihovih križev pa so blestele rdeče zvezde: partizanski grobovi!

Pri mojem begu skozi Poljsko sem pred petimi leti opazil pokopališče z različno velikimi križi in povedali so mi, da so tako označena leta pokojni-

kov. V Sloveniji pa ljudstvo imenuje desetletje: križ. »Sedem križev ima,« pravijo o sedemdesetletnemu in to me je tedaj globoko ganilo, ker ostane ob tem odločilna samo žalost.

Pred temi križi pa, ki so bili povsem enaki, me je prevzelo prav nasprotno občutje. Ti, ki so počivali pod njimi, so dali vsakemu živemu bitju večno nerazumljivi nujnosti umiranja poseben smisel po kratki dobi svojega življenja, ki so ga žrtvovali za svet, ki so ga hoteli spremeniti. Krog njih veje nekaj kot divja svoboda, kot bučanje viharja, kot strm polet sokola, kot slani dih bližnjega morja. Njihova smrt ni bila kosec, temveč sejalec in postali so seme, zasejano za jutrišnji kruh in novo povezavo med ljudmi njihove daljne domovine. In naj bi bilo tudi to, za kar so se borili, trpeli in umrli, še nepopolno? Ne, njihovo hrepenenje, za katero so žrtvovali svoje življenje, je bilo popolno. In naposled ostane vedno spet samo hrepenenje tisto, po katerem posamezniki in celi narodi stopajo iz mraka preteklosti pod ozvezdje zgodovine.

odlomek iz knjige
FRANZA TEODORJA CSOKARJA
»Po tujih cestah«
prev. Stana Vinšek

Sto šol – sto junakov

2

Osnovna šola

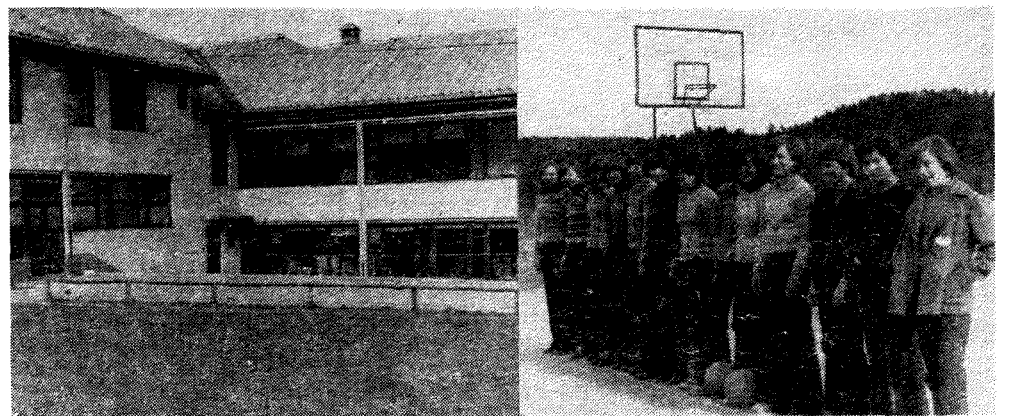
»Janka Premrla-Vojka« Črni vrh nad Idrijo

Osnovna šola v Črnem vrhu je vrsto let po zadnji vojni delovala v nekdanjih italijanskih vojašnicah, ki so bile le zasilno preurejene in vse prej kot primerne za šolo. Črnovrška šolska zgradba je bila med vojno uničena in potreba po novi, za pouk primerni zgradbi, je bila v Črnem vrhu vedno bolj prisotna. S samopriskom občanov idrijske občine in posojilom republiške izobraževalne skupnosti je bila zgrajena nova šola, ki je bila izročena svojemu namenu 6. novembra 1971 leta.

Ne samo pouk, tudi ostale dejavnosti, so v novih šolskih prostorih dobro zaživele. Oživljanje tradicij NOB in ljudske revolucije je sicer stalna skrb sleherne šole. Ob številnih sodelovanjih z borci NOV, krajanji in šolarji, se je uresničila zamisel, da bi novo osnovno šolo v Črnem vrhu poimenovali po borcu in junaku JANKU PREMR-LU-VOJKU.

Narodni heroj Janko Premrl-Vojko, rojen je bil 29. februarja 1920 leta v Podnanosu pri Vipavi, je bil ena izmed najbolj legendarnih osebnosti narodnoosvobodilnega boja slovenske Primorske in njegovo ime med domačini črnovrške planote še vedno živi. Starejši krajanji iz okoliških vasi se ga še vedno spominjajo, spominjajo se njegovih besed in njegove predanosti boju slovenskega naroda proti fašizmu.

Poleti 1942 leta je Vojko večkrat zahajal s tovariši na črnovrško območje in se povezoval s prvimi aktivisti OF, jih organiziral in si pripravljaj teren še za 24 tovarišev, ki so se odločili, da se bodo naselili v neposredni bližini Črnega vrha, kjer je bilo takrat več tisoč italijanskih vojakov. Barako so si postavili na Brinovem griču, v kateri je bilo prostora za okoli 40 borcev.

Osnovna šola »Janka Premrla-Vojka« je bila zgrajena tudi z denarjem, ki ga v obliki samopriskevka plačujejo vsi občani. Ure telesne vzgoje, čeprav so zunaj na šolskem igrišču, so ob igranju »med dvema«, vedno privlačne tudi za dekleta.

Vojko je s svojo četo organiziral prvo osvobodeno ozemlje, ljudsko oblast, mobiliziral prve domačine v partizane, ki so odhajali v večje partizanske enote na Dolenjsko. Vojkov logor je bila vmesna postojanka med glavnim štabom Slovenije in ostalimi enotami na Primorskem. Vspostavil je tudi prve kurirske zveze (P-4, P-5), v neposredni bližini Brinovega griča pa je bila tudi kurirska karaula.

Vojkova četa je izvedla več uspešnih akcij. V eni taki akciji pri vasi Idrijska Bela je bil Vojko ranjen in je v noči od 21. na 22. februar umrl na Brinovem griču med svojimi soborci.

Razne jubilejne obletnice nas še posebno vzpodbujajo, da ohranjamo in razvijamo tradicijo NOB med mladimi, zato je Brinov grič (Vojkova koča) kraj, kjer je bilo že več skupin pionirjev sprejetih v ZSMS. Tu se srečujejo pionirji, mladinci, krajanji in borci ob številnih priložnostih. Tudi ob obletnicah Vojkove smrti je bilo že več srečanj mladih, ki so se pogovarjali s preživelimi Vojkovimi soborci in obujali spomine, ki povezujejo Vojka in njegovo delo in boje v krajih trnovskega gozda in planote.

Med posebno uspešna srečanja učencev in krajanov z borci in aktivisti NOB sodijo praznovanja ob postavitvi spomenikov padlim borcem v vasi Zadlog – Idrijski log in pred štirimi leti, ko je bila šola poimenovana po heroju Vojku. Takrat so v šoli učenci pripravili tudi razstavo »Za Vojkom«. Izšla je tudi druga izpopolnjena izdaja knjige Ivana Renka »Vojkov vod« in posebna številka šolskega glasila »Mladi vojkovci«.

V zadnjih letih pa pri razvijanju tradicij NOB veliko prispeva vsakoletni smučarski trnovski maraton, ki v svoje smučine, ki so speljane po znanih in neznanih partizanskih poteh trnovske planote, privablja vedno več smučarjev tekačev.

POROČAMO

Prišla je Branka Jurca

Ko smo na naši šoli praznovali petintrideseto obletnico pionirske organizacije, ki je bila ustanovljena v Bihaču, nas je obiskala pisateljica Branka Jurca.

Proslavo smo pričeli s petjem pionirske pesmi. Potem so trije pionirji prebrali pregled dela našega pionirskega odreda v zadnjih petih letih, najzaslužnejši mladinci in pionirji pa so prejeli nagrade za dober učni uspeh in tudi za zunajšolsko udejstvovanje. Po ogledu dramatizacije krajšega odlomka iz knjige Špelin dnevnik, ki jo je napisala Branka Jurca, se nam je pisateljica tudi sama predstavila.

»Kdaj ste napisali prvo knjigo?« smo jo vprašali. »Pisala sem že pred drugo svetovno vojno, vendar je prva knjiga izšla šele v svobodi,« je odgovorila Branka Jurca. Zvedeli smo tudi, da je bil naslov knjige »Pod bičem« in da je takrat od veselja zrasla kar za milimeter. Vsi smo se nasmejali.

Pa nikar ne mislite, da nam je povedala samo to! Veliko, veliko smo se pogovarjali. Na koncu pristrčnega pogovora nam je pisateljica zaežela srečno leto in nato smo skupaj zapeli pesem.

MIRAN ŠISKO, Osnovna šola
Šentrupert, Šentrupert

Praznovali smo dan šole

V četrtek, 15. decembra lani, smo praznovali dan šole. Tega dne so fašisti, še pred drugo svetovno vojno, v Opčinah pri Trstu ustrelili mladega komunista Pinka Tomažiča, po katerem naša šola s ponosom nosi ime. Hkrati smo praznovali dan naše armade in v ta namen povabili mornarje iz Pulja, s katerimi smo že več let v prijateljskih stikih. Tudi tokrat, kot je to že v navadi, so prišli s svojo glasbeno skupino.

Na začetku programa so učenci šole pripravili kratek kulturni program, na koncu pa so mornarji zaigrali in zapeli nekaj jugoslovanskih pesmi. Nekateri smo zapeli z njimi.

Kar prekmalu smo se poslovili, pa nič zato, saj se bomo kmalu spet videli.

MAJDA SKRINAR,
Osnovna šola Pinka Tomažiča, Koper

V vojašnici je res imenitno!

V Grosupljem imamo vojašnico. Nahaja se ob gozdu. Nekoliko niže od nje pelje cesta na Polzevo. To vojašnico smo obiskali. Mimo straže smo prišli na dvorišče. Tam nas je že pričakal komandant enote. Podarili smo mu šopek cvetic. Z veseljem ga je sprejel in se zanj pristrčno zahvalil. Pokazal nam je starejši model topa, ki je stal pred vhodom. Potem smo stopili v eno izmed sob. Posedli smo. Komandant nam je govoril o tistih dneh, ko je bila v bosanskem mestecu Rudu ustanovljena prva proletarska brigada... O tem smo se v šoli veliko učili, vendar smo ob komandantove pripovedi zvedeli še več. Pokazal nam je tudi model puške, pištole in eno izmed partizanskih granat.

Čas je kar prehitro minil in morali smo se posloviti. Komandantu smo rekli, da bomo kmalu spet prišli – on pa nam je obljubil, da bo povedal še kakšno zanimivo zgodbo iz narodnoosvobodilnega boja.

NOVINARSKI KROŽEK,
Osnovna šola Grosuplje, Grosuplje

Srečanje v Splitu

Ponosni smo, ker lahko nosimo uniformo bratskega taborniškega odreda »Jugoslavija«

Konec leta 1976 smo taborniški odredi iz vseh republik in pokrajin ustanovili bratski taborniški odred »Jugoslavija«. Z listino o pobratenju smo se obvezali, da bomo gojili bratske, tovariške in taborniške odnose, da bomo s tem prispevali k negovanju bratstva in enotnosti, domoljublja in vsestranske socialistične misli mladih.

Po enoletnem obstoju tega odreda, ki ga sestavljajo taborniški odredi: »Maršal Tito« iz Skopja, »Titovi dečaci« iz Prizrena, »Gočki partizan« iz Kraljeva, »Miro Popara« iz Sečnja, »Gojko Kruška« iz Cetinja, »Jure Galič-Veliki« iz Ljuboska, »Mirko Kaliterna« iz Splita in »Samorastniki« iz Maribora, smo se pred dobrim mesecem dni v Splitu zbrali delegati vseh odredov in pregledali dosedanje delovanje, hkrati pa začrtali smernice za v prihodnje.

Iz Maribora smo odpotovali v soboto popoldne. Po precej naporni vožnji smo bili drugi dan v Splitu. Vozili smo se skozi dež in sneg, da smo na koncu prispeli v porajajoči se sončni dan v tem lepem obmorskem mestu. Taborniki iz Splita so nas pričakali v uniformah bratskega odreda.

Na konferenci, ki je bila osrednja točka našega obiska, smo ugotovili, da so bile posamezne enote, ki so tekmovala na raznih tekmovanjih pod zastavo bratskega odreda zelo uspešne. Kot, na primer, na aprilskem srečanju, pa na tekmovanju v Deliblatski peščari, ki je bilo organizirano pod geslom »Pod zastavo partije in Tita«, kjer je naš odred prejel sedemnajst diplom in priznanj. Na koncu smo izvolili novega častnega namestnika starešine odreda ter se soglasno zedinili za tovariša Ivana Šimiča, predsednika ZZB NOV Split in kontraadmirala v pokoju. Dogovorili smo se tudi, da bomo v letošnjem letu, poleg drugih taborniških akcij sodelovali tudi na eni izmed zveznih mladinskih delovnih akcij.

Zvečer smo z jugoslovansko himno konferenco uspešno sklenili.

Pokrovitelj tega srečanja je bila ladjedelnica »Brodogradilišče Split« in tako smo bili drug dan gostje te delovne organizacije. Zatem smo obiskali vojaško pomorsko bazo Lora. Tu smo spoznali partizanski čoln Strelko, pred katerim smo se tudi fotografirali, pa najmodernejše raketne in torpedne čolne, podmornice in druge bojne ladje, s katerimi bi v primeru napada branili naše Jadransko morje.

Zvečer istega dne smo imeli zabavni »modri večer«, kjer so se naše vezi še bolj okrepile; zadnji dan smo položili venec k spomeniku mornarjem in naši novi mornarici v Podgori. Še kozaračko kolo bratstva in enotnosti in sklenjeno je bilo naše srečanje.

Na železniški postaji v Splitu je bilo tako kot ob vsakem našem srečanju. Mnogo veselja in sreče ob snidenju, še več solza ob slovesu – da ne govorimo o ponosu, prisotnem v nas ob misli, da lahko nosimo uniformo bratskega odreda »Jugoslavija«, katerega prva naloga je ohranjanje in negovanje tradicij narodnoosvobodilnega boja ter ljudske revolucije, pa čuvanje njene največje pridobitve – bratstva in enotnosti.

SIMON TEKAVEC,
taborniški odred »Samorastniki« Maribor.

Naši prijatelji

Srečanj z delavci Tegrada si še želimo, saj smo jim za skrb in pozornost iz srca hvaležni

Učenci iz Vrem imamo prijatelje v Ljubljani. Naši prijatelji so delavci delovnega kolektiva Tegrad. Že lani so prevzeli pokroviteljstvo nad našo šolo. Večkrat so nas že obiskali in nam prinesli dari-

Učenci iz Vrem na obisku pri delavcih Tegrada v Ljubljani, ki so prevzeli pokroviteljstvo nad njihovo šolo

la, ki jih s pridom uporabljamo pri pouku.

Tudi mi smo jih obiskali v Ljubljani:

Že zgodaj zjutraj smo se odpeljali z avtobusom v Divačo, kjer smo stopili na vlak. Vožnja do Ljubljane se nam je zdela zelo dolga in nestrpno smo pričakovali srečanja. Na postaji nas je sprejel predstavnik Tegrada. Najprej smo odšli v Ilirijo, da se pokrepčamo s čajem. V zahvalo smo jim predstavili kulturni program in to v tako veliki dvorani, kakršne še nisem videl. Pred nami je bilo mnogo, mnogo delavcev. Navdušeno so nam zaploskali. Na koncu smo jim poklonili simbolično darilo – dva kapnika iz naših kraških jam.

Po nastopu so nas povabili na kosilo in tudi tu smo si marsikaj povedali.

Srečanj z delavci Tegrada si še želimo, saj smo jim za skrb in pozornost iz srca hvaležni.

VALTER FOŠKI, tretji
razred Osnovne šole
Vreme, Vreme

Takole nam je pisala tovarišica Milka Meh:

»Člani dopisniškega krožka Osnovne šole Pameče pri Slovenj Gradcu in njihova mentorica žele vsem članom uredništva, posebno mladim sodelavcem mladinske strani, srečno leto 1978, mnogo delovnih uspehov in osebnih sreč!« Pismu so priložili tudi vrsto sestavkov, napisanih po spominu staršev, največkrat že starih staršev. »Če so dovolj dobri, vas prosimo, če bi jih ob priložnosti objavili v vašem listu,« je bila skromna želja, s katero so najmlajši iz Pameč sklenili svoje pristrčno pismo.

Ne le eden, spoštovana tovarišica, skoraj vsi sestavki zaslužijo vzdevek »priporočamo«! Mednje sodi tako zgodbica o krhljih, kot tista, kako je stara mama prevarala Nemce, da ne govorim o pripovedi o ranjenem partizanu. In še in še. Žal nam obilica gradiva ne dovoljuje, da bi jih kar takoj objavili. Naj vas to, dragi četrtošolci, ne moti pri pisanju novih partizanskih zgodbic.

Za redno sodelovanje v »TV-15 za mladino«, tako sporoča Zora Ledinek, mentorica dopisniškega krožka, so se odločili tudi na mariborski osnovni šoli z imenom bratov Polančičev. Pa vam lahko že danes povem, dragi dopisniki iz Maribora, da bo ena izmed prvih strani, v celoti posvečena predstavljanju šolskih glasil, vaša! S to navado, začeto v prejšnjem letu, bomo namreč nadaljevali tudi letos.

Še prošnja, namenjena mariborskim »samorastnikom«:

V prispevku, ki ga objavljamo danes, ste zapisali, da ste se slikali pred partizanskim čolnom Strelko... Partizanskih čolnov pa vsaj pri nas, ne vidimo vsak dan. Bi fotografijo lahko poslali? In če so vam v splitskem »Brodogradilištu« o njegovi zgodovini povedali kaj več, zapišite v podpisu še to.

Lepo pozdravljeni!

MILENA

Prevara

Ta zgodba se je dogajala leta 1943, v vasi Podboč pri Poljčanah, pripovedoval pa mi jo je stari ata:

Bil je hud mraz in z Boča je prišla skupina partizanov. Prosili so, če se lahko malo pogrejejo in kaj pojedjo. Stari oče jih je povabil v kuhinjo. Bili so utrujeni in so plegli ali posedli okrog peči. V hiši je bil tudi majhen otrok, star leto dni. Otrok je spal in tako se je stari ata lahko nemoteno pogovarjal s partizani. Ko je slučajno pogledal skozi okno, je opazil Nemce, ki so se približevali njihovi hiši. Hitro je opozoril partizane, naj se skrijejo, sam pa je pograbil otroka in ga nesel pred hišo. Tako je tudi pričakal Nemce. Začeli so ga vpraševati, če pridejo v vas kaj partizani in če se kje zadržujejo. Hoteli so vstopiti v hišo. Stari ata se je hitro znašel in začel sina ščipati v zadnjico in po nogah, da je začel otrok na glas vpiti in jokati. Nemški oficir je začel otroka tolažiti. Vsi so bili tako zavzeti z otrokom, da so pozabili preiskati hišo. Tako se je vse srečno končalo in partizani so bili rešeni.

Takšne zgodbe je sicer prijetno poslušati, a vendar si želim, da bi nikoli več ne bilo vojne.

ANDREJA HRIBERNIK,
Osnovna šola Poljane, Poljane

POGOVORI POGOVORI POGOVORI POGOVORI POGOVORI POGOVORI

Ko bo Aljoša velik...

Leopold Caharija

»Mati, ne joči,« je govoril, ko sta stopala proti ladji. Več dni pred tem je pripravljale lepo izbrane besede, da bi z njimi potesil materino in očetovo skrb. Zdaj, tik pred odhodom, je skoraj onemel. Na domačijo v Nabrežini je mislil, na bajto, iz katere so jih leta 1916 izgnali kot capine. Kako ponižani so bili s culami v rokah. Še sreča, da so imeli v Zidanem mostu strica; načelnik postaje je bil. Pomagal jim je, Caharijevi so dobili streho nad glavo. Poldko se je izučil mizar-ske obrti, oče se pa po tistem, ko ga je v kamnolomu stisnila skala, ni več zaposlil. Po dveh letih so se vrnil domov. Še preden je moral Poldko v italijansko vojaško suknjo, je bil že pod močnim vplivom ruske revolucije. Leta 1921, ko je imela italijanska partija kongres v Livornu, je postal član KP. V času, ko je slekel uniformo, je že gospodaril fašizem. Bilo je leta 1926, želel se je zaposliti v kamnolomu, prenašal bi kamenje, delal bi karkoli...! Ne karkoli! Prispevka za fašistične sindikate in fašistično stranko ni hotel dati. S prekletem komunistom' so ga nagnali in zanj poslej ni bilo več dela.

Mati je zadrževala solze. Nekdo se je obregnil vanjo z besedami: »Glej jo, rdečo Marijo!« Ladja je postajala vse manjša. Mati pa je stala na koncu pomola in je mahala še potem, ko je ladja izginila za obzorjem.

»Leto 1928. Argentina. Še vedno razmišljamo o navodilih, ki nam jih je dala pred odhodom partija. Trenutni umik pred fašizmom je varovanje kadrov, so govorili. V Argentini sem ostal skoraj deset let. V tistem delu Buenos Airesa, kjer smo živeli Slovenci, sem organiziral komunistično partijo. Vodil sem celico, kasneje pa sem bil sekretar sekcije slovenskih komunistov za vso Argentino. Propagandno literaturo smo dobivali iz Pariza, širili pa smo tudi naš ilegalni časnik 'Borbo'.

Po vojaškem udaru, ki je bil leta 1930 v Buenos Airesu, je prišel na oblast general Uriburu. Partija in naše kulturno društvo 'Ljudski oder' sta delala v ilegali. Na nekem zborovanju socialdemokratov, ki smo ga spremenili v komunistično manifestacijo, je posredovala policija. Po nalogu KP smo imeli tudi organizacijo samoo-brambe, v kateri so bile tudi ženske. Nosile so poper in pesek ter s tem ob-sipavale policijo. Na ome-njeni manifestaciji sem streljal na argentinskega notranjega ministra Leopolda Logonesa, ki je prišel vzpodbujati policijo za odločnejšo akcijo proti nam. Bil sem edini, ki so me ujeli, ko sem imel pri sebi pištolo. Enajst mesecev sem bil zaprt. Sklenili so me poslati na 'Ognjeno zemljo', zloglasne argen-tinske zapore na jugu države. Na srečo pa je prišlo do zamenjave oblasti, kmalu tudi do amnestije in so me izpustili...!«

Februar 1937. Vožnja s parnikom je bila ubijajo-ča. Če se ne bi na portugalskih otokih oskrbeli z ribami, bi mnogi zaradi lakote pomrli. Leopold je med tistimi, ki jih je v Španijo poslala KP. Po 32 dneh so prispeli v Belgijo, od tam v Pariz pa v Tolozo, kjer so dobili španske prostovoljce vojaške uniforme. V tistih dneh je v Pirenejih močno snežilo. Tiste, ki jim je grdo vreme izpilo telesne moči, je bilo treba prenesti čez gorski masiv.

Lerida, Albasete, me-dnarodne brigade na fron-ti Eskorial. Leopolda Caharijo so poslali v oficirsko šolo. Leta 1937, junija meseca, je postal poročnik španske republikan-ske vojske. V Španiji je ostal do 12. februarja 1939, ko se je bilo treba umakni-ti v Francijo. Tam pa iz taborišča v taborišče: Sansipren, Gurs, Valed. Osemindvajsetega avgu-sta leta 1941 so ga Franco-zi vkleknjenega pripeljali na francosko-italijansko mejo v Mentol.

Njegova pot do doma je vodila iz zaporov in zapor. Drugega oktobra so ga prignali v tržaški zapor Zezoite in za tem v Coro-

neo. V tistih dneh so pri-pravljali sodni proces pro-ti Pinku Tomažiču. Tudi španskim prostovoljcem so grozili s smrtjo. Na srečo pa so imeli Nemci na ruski fronti že težave. Španske prostovoljce so obsodili na največ pet let 'konfinacije'. Sestega decembra so poslali Leopolda Caharijo na otoke Ven-totene, kjer je ostal do padca Mussolinija.

»... V Nabrežino pri Trstu sem se vrnil sep-tembra 1943. Mamo je medtem, ko sem bil v za-porih na otoku, zadela možganska kap in je bila močno paralizirana. Mene so pa že po dveh dneh are-tirali Badoglijevi karabi-njerji. Nabrežinski šef po-licije me je sicer izpustil, rekel pa je, da me v teh krajih ne smejo več videti. In sem odšel med partiza-ne na Kras. Sprejela sta me Mirko in Iztok Tur-šič.«

Vnuček Aljoša se povzpne na nonova kole-na. Tudi sam hoče pobr-skati po albumu, kjer so fotografije stricev partiza-nov. Ko bo nekoliko večji, mu bo nono opisal, kako je pobegnil iz bolnišnice v Padežu. Decembra 1943 je bil ranjen v Divači – šest-deset večjih in manjših ran. Površni italijanski zdravnik pa mu je za na-meček zastrupil še obe ro-ki. Da, tudi partizanskih zgodb je, da bi človek go-voril dneve in dneve. Mar-sikaj je doživel kot komandir 1. čete 1. bataljona Kosovelove brigade, kot komandant tretjega bata-ljona v Bazoviški brigadi pa kot komandant miner-skega bataljona 30. divizi-je. In takrat v Kozjih ste-nah nad Ajdovščino, ko so Nemci obkolili 9. korpus in so Leopolda določili za načelnika 17. brigade. Nemcem so podkurili pod nogami kot že dolgo ne.

Vnuček Aljoša bo tehtal nonova odlikovanja in za vsako odlikovanje bo ho-tel slišati zgodbo o junaš-tvu. Da je tisti, s katerim je nono na fotografiji, tova-riš Tito, že ve in da je bil nono komandant milice pa predsednik občine v Kopru, tudi ve. Zameri mu le, da ga ne jemlje s seboj, kadar gre na lov in da mu ne dovolijo pomagati obrezovati trte. Toda, ko bo Aljoša velik...

SILVO TERŠEK

Globje je zakopano, bolj je mamljivo

Bolj je staro, bolj je zanimivo, globje je zakopano, bolj je mam-ljivo. Tako ugotavljajo partizani in stari revolucionarji iz Ptuja, ko opazujejo muzejske delavce, arheologe, zgodovinarje in umetnostne zgodovinarje, kako zagnano kopljejo okrog staro-davnega mesta. Zadnja leta se baje posvečajo samo še starim Rimljanom, za muzejski odde-lek, ki je posvečen zadnji vojni, pa se noben kustus več ne zme-ni. Zato se je Karl Žmavc iz Ptuja na zadnji seji republiškega od-bora ZZB NOV vprašal:

»Bomo morali najprej umreti, tako da bo treba nas in našo resnico izkopati izpod zemlje, da bomo postali zanimivi?«

DELO – 13. januarja 1978

Rekord – osebni in delovni

Milorad Lukić ima triindvajset let. Po poklicu je bagrist. Dela v gradbenem kombinatu »Komgrap« v Beogra-du, v enoti združenega dela »Stroji za izkop«.

V teh dneh se je njegovo ime nenado-ma znašlo na straneh dnevnega tiska – pa tudi v času, ko so začeli v njegovi delovni organizaciji meriti delovni učinek po odredbah zakona o združenem delu. Za kaj gre? Milorad je dosegel pomemben rekord: v novembru je za-služil 25.000 dinarjev. Novih, seveda! V primerjavi z njegovim poprečnim do-hodkom lani, je to desetkrat več. Gre torej za rekord, ki ga je treba zabeleži-ti s posebno velikimi črkami. Ne zaradi Milorada Lučića, mladeniča delovno navdahnjenega, ker to ni le osebni re-kord – to je tudi delovni! Ustvarjen je z delom, na bagerju, na deloviščih v Šap-cu in Beogradu. Ob osebnem rekor-dnem dohodku je treba poudariti še prispevek, ki ga je njegovo delo prin-e-slo enoti združenega dela: Milorad Lu-čić je s svojim zavzeanjem prinesel delovni organizaciji 600.000 dinarjev, »čistih kot solza«, kakor so povedali v »Komgrapu«.

MLADOST – 23. decembra 1977

Bodimo veseli, toda...

Mar je naš socialni občutek solidar-nosti že tako otopel in smo postali že tako sebični, da nismo več sposobni pomisliti na tiste, ki so v silvestrski noči morali delati, ki so bili osamljeni in bolni ali pa niso imeli sredstev za zabavo? In končno, kaj želimo poveda-ti, sebi in svetu, s poročili in z izjavami o najbolj veseli noči leta? Kaj neki ho-čemo s takimi vestmi kot ljudje prekri-ti in pred čem želimo zbežati? Bilo bi humano in demokratično dejanje, če bi

prvi dan leta dali besedo in namenili misel tudi tistim, ki so delali, ali – ki so v samoti čakali prihodnost ali v boleznih upali na zdravje, tistim, ki so ob poste-ljah svojih otrok želeli sebi in njim topel dom, tistim, ki so daleč od svojih domačih mislili nanje! Bodimo veseli, toda v našem veselju je moralno in socialistično, če pomislimo tudi na ti-ste, ki se veselju in zabavi ne morejo pridružiti, ker jim usoda iz tega ali one-ga razloga ni bila naklonjena.

Eno pa je jasno, da poročila o zaba-vah, pojedinah, plesih in pijačah, pa četudi gre za silvestrsko noč, ne sodijo v ospredje novic!

DNEVNIK – 4. januarja 1978

Najpomembnejši dogodek v letu 1977

Stane Dolanc, sekretar izvršnega ko-miteja predsedstva CK ZKJ, v pogovo-ru za »Novo Makedonijo«:

Ocenjujoč leto 1977, bi kot prvorazre-dni politični dogodek ocenil 30. sejo predsedstva CK ZKJ, na kateri je bila kot izhodišče za nadaljnji razvoj naše družbe sprejeta študija Edvarda Kar-delja »Smeri razvoja političnega siste-ma socialističnega samoupravljanja«. To je globoko marksistično in teoretič-no delo, ki je odprlo razvoj naše sa-moupravne družbe na vseh področjih, nove obete. Tovariš Kardelj je namreč odgovoril na dilemo, pred katero smo že vrsto let, ki smo jo vsi čutili in zaradi katere je tudi prišlo do znanih diferen-ciacij v ZK v preteklih nekaj letih. Ta dilema je namreč bila odprta od tedaj, ko je zveza komunistov zavestno vzpodbudila družbenopolitični in družbenoekonomski sistem, ki naj po-meni opustitev sistema oblasti v imenu delavskega razreda in prevzemanje te oblasti neposredno s strani razreda. To je pot, po kateri v zgodovini še ni šla nobena politična organizacija.

VEČER – 5. januarja 1978

Iz novoletnih čestitk tovarišu Titu

»Dragi naš tovariš Tito, z ljubeznijo ti pošiljamo šopek naših imen. V novem letu ti želimo osebno srečo in nove, velike uspehe v boju za mir in srečo vseh ljudi sveta,« so čestitali osnovno-šolci iz šole Veljka Dugoševića iz Beo-grada. Svoje želje so okrasili z risbico, ki so jo napravili sami – vazo s cvetjem in na vsak cvet zapisali po eno ime: Nenad, Branko, Boban, Marina, Mira, Maša, Snežana... ves razred, v šopku.

NADA 23. decembra 1977

